

Ім'я користувача:
Полтавський інститут економіки і права Полтавськи...

ID перевірки:
1016359117

Дата перевірки:
14.06.2024 07:40:56 EEST

Тип перевірки:
Doc vs Internet + Library

Дата звіту:
14.06.2024 07:51:26 EEST

ID користувача:
100011299

Назва документа: Жукова_Перевірка

Кількість сторінок: 49 Кількість слів: 12096 Кількість символів: 94576 Розмір файлу: 315.50 KB ID файлу: 1016163734

16.8% Схожість

Найбільша схожість: 2.36% з Інтернет-джерелом (<https://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/57083/1/%d0%9a%d0%bb%d0%...>)

15.9% Джерела з Інтернету 857 Сторінка 51

3.34% Джерела з Бібліотеки 77 Сторінка 56

11.1% Цитат

Цитати 12 Сторінка 57

Вилучення списку бібліографічних посилань вимкнене

0% Вилучень

Немає вилучених джерел

Модифікації

Виявлено модифікації тексту. Детальна інформація доступна в онлайн-звіті.

Замінені символи 2

**ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ ОСВІТИ ЛІТНІХ ГРОМАДЯН
(НА ПРИКЛАДІ УНІВЕРСИТЕТУ ТРЕТЬОГО ВІКУ
ТЕРИТОРІАЛЬНОГО ЦЕНТРУ)**

Студента:
Жукової Ольги Станіславівни

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ	6
1.1. Літні люди в соціально-демографічному аспекті та особливості їхньої соціальної адаптації.....	6
1.2. Неформальна освіта як шлях забезпечення інтегрованої старості.....	18
1.3. Міжнародний рух та концепція «Університети третього віку».....	27
РОЗДІЛ 2. ПРАКТИКА РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ «УНІВЕРСИТЕТИ ТРЕТЬОГО ВІКУ»	32
2.1. Зміст та особливості розвитку Університетів третього віку.....	32
2.2. Дослідження діяльності Університету третього віку територіального центру соціального обслуговування (надання соціальних послуг) Подільської районної у м. Полтаві ради.....	40
2.3. Перспективи розвитку Університетів третього віку.....	43
ВИСНОВКИ	48
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	51

ВСТУП

Актуальність дослідження. Соціально-економічні реалії сьогодні вказують на необхідність державної підтримки такої категорії населення, як люди похилого віку, оскільки вони знаходяться на тому етапі свого життя, коли вимагають особливої уваги, підтримки та захисту. Для соціально вразливих груп населення уряд створює спеціальні установи соціального обслуговування, в яких люди похилого віку мають можливість задовольняти власні потреби (психологічні, медичні та соціальні). Сьогодні серед актуальних проблем, які вирішуються в установах соціального обслуговування - територіальних центрах, особливо відчутними є гострі проблеми, пов'язані з процесом адаптації літньої людини до умов нового соціального середовища. Звичайно, вчені намагаються вивчити феномен адаптації в теоретичному плані, виявляючи основні особливості процесу адаптації, аналізуючи та виявляючи різні фактори, що впливають на процес адаптації особистості.

Незважаючи на досягнення вітчизняних та зарубіжних учених у вивченні проблеми адаптації людей похилого віку до умов нового соціального середовища, це питання залишається недостатньо розробленим, особливо в практичному аспекті. Це спонукає вчених та практиків до подальшого вивчення даної проблеми та виявлення ефективних технологій, що допомагають оптимізувати процес адаптації людей похилого віку до умов нового соціального середовища. Актуальність піднятої проблеми зумовлена ще й тим, що в установах соціального обслуговування відсутні відповідні психологічні та соціально-педагогічні умови, необхідні для здійснення ефективної взаємодії літньої людини з соціальним середовищем.

Стан розробленості проблеми дослідження. Результати аналізу наукової літератури показали, що питання адаптації літньої людини до умов нового

соціального середовища розроблено недостатньо, хоча у зв'язку зі зростанням числа неадаптованих людей похилого віку існує явна необхідність у подібному підході вивчення, всебічна розробка та узагальнення практики соціальної допомоги людям похилого віку, які її потребують. Аналіз соціально-психологічної та педагогічної літератури дозволив з'ясувати, що вчені (С. Блер, Д. Бромлі, В. П. Войтенко, Т. С. Козлова, М. Комлі, А. А. Ригіна, А. П. Щітка та ін.) людей, які досягли пенсійного віку визначають по-різному. Різні трактування цього визначення відображають різні аспекти та **підходи до розуміння та вирішення проблеми адаптації людей похилого віку в установах соціального обслуговування, зокрема й шляхом неформальної освіти.**

Об'єкт дослідження – освіта людей похилого віку.

Предмет дослідження – проблеми і перспективи освіти літніх людей на прикладі діяльності Університету третього віку.

Мета дослідження – проаналізувати теоретичні засади та практику освіти літніх людей на прикладі діяльності Університету третього віку.

Завдання роботи:

1) розглянути категорію «літні люди» в соціально-демографічному аспекті та окреслити особливості їхньої соціальної адаптації;

2) проаналізувати неформальну освіту як шлях забезпечення інтегрованої старості;

3) окреслити зміст міжнародного руху та концепції «Університети третього віку»;

4) розкрити зміст та особливості розвитку Університетів третього віку;

5) дослідити діяльність **Університету третього віку територіального центру соціального обслуговування (надання соціальних послуг) Подільської районної у м. Полтаві ради;**

6) окреслити перспективи розвитку Університетів третього віку;

Для реалізації поставленої мети та розв'язання завдань нами були застосовані такі методи дослідження:

- теоретичні: вивчення, аналіз і синтез опрацьованої літератури, порівняння, моделювання, узагальнення, систематизація, вивчення законодавчих та нормативних документів; аналіз підручників, програм, методичних посібників;

- емпіричні: спостереження;

- практичні: опитування, бесіда, кількісні та якісні методи обробки даних.

Наукова новизна та теоретична значущість роботи полягає в тому, що розглянуто категорію «літні люди» в соціально-демографічному аспекті та окреслено особливості їхньої соціальної адаптації; проаналізовано неформальну освіту як шлях забезпечення інтегрованої старості; окреслено зміст міжнародного руху та концепції «Університети третього віку»; розкрито зміст та особливості розвитку Університетів третього віку; досліджено діяльність Університету третього віку територіального центру соціального обслуговування (надання соціальних послуг) Подільської районної у м. Полтаві ради; окреслено перспективи розвитку Університетів третього віку.

Практичне значення дослідження: розроблені практичні рекомендації, метою яких є підвищення ефективності роботи з родинами, можуть бути використані в практиці реалізації соціальної роботи, дозволять ефективно і цілеспрямовано удосконалювати підготовку соціальних працівників.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження доповідалися й одержали позитивну оцінку на V Всеукраїнської науково-практичної конференції «Правові, економічні таї соціокультурні засади регулювання суспільних відносин: сучасні реалії та виклики часу» (м. Полтава, 2023 р.) та VIII Міжнародній науково-практичній конференції «Інноваційний потенціал та правове забезпечення соціально-економічного розвитку України: виклик глобального світу» (м. Полтава, 2024 р.).

Структура та обсяг магістерської роботи. Магістерська робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел,

додатків. Основний зміст магістерської роботи викладено на 56 сторінках. Список використаних джерел налічує 53 свідчення..

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Літні люди в соціально-демографічному аспекті та особливості їхньої соціальної адаптації

Сьогодні проблеми людей похилого віку дуже актуальні, оскільки в усьому світі спостерігається тенденція збільшення частки людей похилого віку серед населення. Звичайно, збільшення тривалості життя має позитивне соціальне значення, але водночас впливає на соціально-економічні процеси у суспільстві та потребує змін не лише у соціальній політиці держави, а й у соціокультурних та економічних перетвореннях. Незважаючи на низку законодавчих актів на міжнародному рівні, в Україні більшість ініціатив людей похилого віку мають недержавний характер. Хоча геронтологи, геронтосоціологи, соціальні працівники та інші фахівці, які вирішують проблеми людей похилого віку, наголошують на необхідності розробки Концепції державної системи геріатричної допомоги населенню, яка б забезпечила тісне співробітництво державних та соціальних структур, благодійних організацій, які будуть допомогти покращити медичну та соціальну допомогу літнім людям, забезпечить якісну геріатричну підготовку, методичну підтримку та розробку програм, спрямованих на соціальну та фізичну активність людей похилого віку [7, с. 96].

Назріла гостра необхідність зміни сприйняття старості та розвитку ідеологічних установок на «інтегровану старість», формування «суспільства всім категорій населення», відповідного таким принципам як толерантність, гуманізм, рівність та взаємна повага. Різні дослідження показують, що літні люди почуваються набагато краще, ніж ті, хто не працює. Вони менше

хворіють, оптимістичніше дивляться в майбутнє, легше приймають втрати та проблеми зі здоров'ям. Тому загалом вони більш веселі та активні. Люди, які раптово втратили роботу і не готові до виходу на пенсію, часто страждають на складні психічні розлади, а також відчувають різке погіршення здоров'я [2, с. 5].

Втрачаючи свій професійний статус, люди похилого віку поступово починають почуватися непотрібними. Знижується рівень самооцінки, відбувається поступове відчуження, аж до часткової соціальної деривації. Тому необхідна розробка захисних механізмів, які забезпечать більш швидку та менш болісну адаптацію літньої людини до нових умов життя.

Соціальні проблеми людей похилого віку сьогодні перебувають у центрі уваги багатьох соціальних інститутів: сім'ї, держави, суспільства, соціальних і наукових програм, і проектів, вкладених у забезпечення прийняттого рівня життя людей похилого віку. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває проблема аналізу наукових підходів до визначення категорії «старі». Саме такі клієнти зростають кількісно. Пенсійна реформа збільшила пенсійний вік, що визначило переміщення граничного віку. Це визначення також має безліч особливостей, аналітичних критеріїв та характеристик [13, с. 65].

Літні люди – це велика, кількісно представлена демографічна група українського суспільства, яка з кожним роком зростає. Станом на січень 2021 року, за даними Державної служби статистики в Україні, чисельність людей віком 60 років становить 10 121 624 особи, а старше 65 років – 7 211 190 осіб. Отримані дані разом із комплексним демографічним прогнозом України до 2050 року свідчать про те, що Україна за часткою населення старше шістдесяти років увійшла до тридцятки найстаріших держав світу, посівши 25-26 місце.

У різних теоріях та практиці пенсійної системи країн світу межею досягнення старості зазвичай вважається 60-65 років. Це вважається початком старості. Згідно з керівними принципами, виданими Організацією Об'єднаних Націй (ООН) та Міжнародною організацією праці (МОП), людьми похилого віку вважаються люди віком 60 років і старші. Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) пропонує власне визначення вікових меж старості. Відповідно

до цієї класифікації до людей похилого віку належить покоління людей похилого віку (60+): 60 – 74 роки – літні; 75-89 років – старий; 90 років та старші вважаються довгожителами [21, с. 95].

Щоб відповідати логіці наступних міркувань, необхідно визначити характеристики, за якими ми виділятимемо людей похилого віку як соціально-демографічну групу. Адже рухливість меж старості залежить від менталітету та традицій суспільства, соціально-економічного розвитку, досягнутого рівня добробуту та культури, умов життя людей. Закон України «Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших осіб похилого віку в Україні» передбачає включення до нього осіб, які вже досягли пенсійного віку, а також тих, кому до цього віку залишилося не більше вісімнадцяти місяців. Це визначення дуже умовне, адже представники різних професій та соціальних груп можуть почати отримувати пенсійні виплати у віці, який суттєво відрізнятиметься між близькими. Однак з погляду розуміння соціальних проблем і потреб людей похилого віку в нашій країні його використання нам здається доцільним [26, с. 150].

Серед інших соціально-економічних кордонів переходу до старшого віку – звуження спектру соціальних ролей та зміна основного джерела доходу чи соціального статусу. З цього випливає, що кожен віковий прошарок даної категорії населення в суспільстві має свої внутрішні особливості: вікові стереотипи, уявлення про ролі та обов'язки на певному етапі життя, рівень узгодженості потреб та можливостей.

Категорія "старі" важлива для соціальної роботи і містить безліч характеристик і значень. Літня людина - це людина, що пройшла періоди розвитку і перебуває на завершальному етапі свого життя, коли відбуваються зміни на фізіологічному, психологічному і соціальному рівнях, що призводять до акцентуації тих чи інших рис характеру. Соціальний працівник, що працює з людьми похилого віку, повинен мати універсальну підготовку з усіх аспектів старості і усвідомлювати величезну кількість психологічних,

психопатологічних, соматичних, морально-етичних проблем, що виникають у людей цього вікового періоду [33, с. 12].

Критеріями похилого віку, які чітко відображають його зміст, є: поступове припинення професійної діяльності, вихід на пенсію за збереження достатнього рівня функціонування психологічного, когнітивного та фізіологічного компонентів. Саме в цей період (третій вік) у багатьох людей похилого віку відновлюються можливості самореалізації, свободи та творчості, тому потреба в соціально-педагогічній підтримці стає більш гострою. Вчені зазначають, що для об'єктивного розуміння процесу старіння його слід розглядати як процес, що має три компоненти: біологічний – поступове зниження всіх функцій організму, його вразливість до різних факторів та підвищення ймовірності смерті; соціальний - зміна соціального статусу, ролей, способів поведінки та спілкування; психологічний – ставлення людини до неминучості процесу старіння, вибір можливих прийнятних способів адаптацію нових умов, формування нових стратегій подолання проблем [39, с. 45].

Одним із основних напрямків Мадридського міжнародного плану дій з проблем старіння є створення сприятливих умов життя для людей похилого віку. «На сьогоднішній день найбільш сприятливі умови для людей похилого віку створені в Норвегії, Швеція та Швейцарія знаходяться на другому та третьому місцях відповідно, а Україна посідає у цьому списку 82-е місце (за даними ООН за 2014 рік). Звичайно, держава повинна займатися людьми похилого віку і створювати відповідні умови для їх забезпечення, але не всі проблеми можна вирішити на державному рівні. Багато соціальних проблем можуть бути вирішені на рівні співтовариства, що залежить від його самоорганізації та суспільної позиції по відношенню до людей похилого віку. Не менш важливими є сім'я, рольові позиції в сім'ї, зовнішні зв'язки. Однак процес адаптації людини чи не найбільшою мірою залежить від внутрішнього настрою літньої людини, її настрою на майбутнє, особистісного рівня взаємодії з іншими людьми, його мотиваційної сфери, потреб, самооцінки та інших

особистісних якостей. фактори. Тому так важливо сформувати внутрішню готовність людини похилого віку до виходу на пенсію» [43, с. 99].

Багатьом людей вихід пенсію стає періодом втрати, руйнації врівноваженого способу життя, його ритму, а потім змінюється оцінка явищ та подій; спрямування інтересів. Часто літня людина великого значення надає минулому та не бачать жодних перспектив на майбутнє. Майбутнє сприймається як підготовка до смерті і тому характеризується пасивністю і часто супроводжується депресією. Відзначені особливості характеризують більшість людей, навіть тих, які були досить активними та оптимістично налаштованими щодо виходу на пенсію. Старість - надзвичайно відповідальний період часу, що вимагає значних особистісних сил для адаптації до нових умов життя та звикання до старості. Старість характеризується як негативними, а й позитивними характеристиками. Це насамперед розважливість, мудрість, зниження адаптаційних можливостей компенсуються професійними знаннями та навичками, високим рівнем судження та широким кругозіром [7, с. 96].

Старіння – тривалий процес, залежить як від біологічних, і від соціально-психологічних чинників. До біологічних відносяться стан фізичного здоров'я, конституційний тип особистості, деякі дослідники відносять також до генетичної приналежності, типу темпераменту. До соціально-психологічних відносяться спосіб життя, сімейний стан, побут, рівень соціальної захищеності, наявність інтересів та способи їх задоволення, особливості характеру, рівень емпатії, здатність до саморегуляції внутрішнього добробуту та інші.

Однак старіння може супроводжуватися так званим синдромом «неприйняття старіння», в основі якого лежить конфлікт між внутрішніми потребами особистості та неможливістю їх задоволення через фізичні та психічні обмеження. Ми можемо спостерігати це за дивностями в одязі, стилі поведінки, використання молодіжного сленгу тощо. Це може призвести до соціальної депривації, ізоляції від однолітків, друзів та знайомих.

Тому дуже важливо на рівні спільноти та особистої взаємодії сприяти включенню людей похилого віку в активну громадську діяльність, залучати їх

до громадських ініціатив через різні форми взаємодії з іншими людьми похилого віку та міжпоколінської взаємодії [51, с. 210].

Цікава, з погляду, теорія субкультури, запропонована А. Роузом. Згідно з цією теорією, люди легше сприймуть перехід до старості, якщо приєднаються до «субкультури людей похилого віку». Культура виступає ядром, що «зв'язує людей похилого віку, що створює особливу близькість між ними і в той же час відокремлює їх від інших вікових когорт». Тому досить ефективним способом адаптації є об'єднання людей похилого віку в гуртки за інтересами, гуртки за інтересами, у яких можуть проявити себе як «фахівці», поділитися своїм досвідом, завести нові знайомства. Установи дозвілля мають створити цілісну систему заходів щодо підвищення соціокультурної ініціативи людей похилого віку, спрямовану на задоволення потреб у спілкуванні, встановленні соціальних контактів, підтримку творчої діяльності. Серед запропонованих форм дозвілля для людей «третього віку» популярні аматорські музично-театральні колективи, шашкові секції, рибальські клуби, гуртки декоративно-ужиткового мистецтва тощо [45, с. 74].

«Перспективною адаптивною формою дозвілля людей похилого віку є соціальний туризм, який не вимагає значних інвестицій і може бути доступний різним категоріям людей похилого віку. Йдеться про такі види, як зелений чи сільський туризм, екологічний туризм. Маршрути цієї туристичної діяльності можуть бути розроблені відповідно до потреб та запитів літніх людей та відповідати їх фізичним та матеріальним можливостям. Дуже важлива профілактична та рекреаційна роль туризму в період адаптації до нових соціальних умов. Туризм активно впливає поліпшення здоров'я, оскільки є чинником протидії гіпокінезії (сидячому способу життя). Фізична активність збільшує життєві можливості людей похилого віку, зберігає впевненість у собі, наповнює їх оптимізмом» [7, с. 97].

Завдяки змінам навколишнього середовища та характеру діяльності туризм сприяє відновленню фізичних та психічних сил людини. Крім того,

туризм створює можливості для вивчення народних традицій, звичаїв та ритуалів.

Це можливість завести нові знайомства, додати розмаїття в одноманітне життя, а активний вид відпочинку сприяє фізичному здоров'ю. Тому позитивний вплив туризму на людей похилого віку, як у фізичному, так і в психологічному плані, незаперечно. Він сприяє зрушенню мислення у бік покращення здоров'я, позитивного світогляду, підвищення загального життєвого тону суспільства людей похилого віку, а отже, сприяє соціальній адаптації в нових умовах життя.

Ще один спосіб активної інтеграції людей похилого віку в соціальні процеси – залучення їх до волонтерської діяльності. Пенсіонери можуть використовувати свій вільний час, беручи участь у соціальній роботі, реалізуючи різноманітні соціокультурні програми та проекти, беручи участь у суспільно значущих заходах (перепису населення, виборах, фестивалях, акціях), у тому числі у волонтерстві. «Волонтерство сьогодні набуває широкого поширення та залучає різні верстви населення, які можуть надати добровільну безоплатну допомогу. Досвід, знання, інтелектуальні та духовні ресурси людей похилого віку можуть стати незамінними у різних сферах волонтерської діяльності – від консультативної до виробничої. Тому активна участь у різних недержавних громадських об'єднаннях є альтернативою трудовій діяльності людей похилого віку. Крім того, створення самоорганізованих груп взаємодопомоги людей похилого віку є важливим ресурсом соціальної допомоги самотнім та інвалідам. На сьогоднішній день таким громадським об'єднанням людей похилого віку в Україні є організація «Турбота про людей похилого віку в Україні», діяльність якої спрямована на підтримку літніх людей та вирішення їхніх соціальних проблем» [35, с. 91].

З урахуванням викладеного запропоновано авторське визначення поняття «літня людина» — людина, що пройшла періоди розвитку і перебуває на завершальному етапі свого життя, коли відбуваються зміни на фізіологічному, психологічному та соціальному рівнях, що призводять до акцентуації тих чи інших характеристик характеру. Таке трактування визначення відповідає

завданням нашої роботи і цілком прийнятне, оскільки через вікові особливості у людини похилого віку поступово згасають процеси пізнавальної, емоційно-вольової та мотиваційної сфер.

Літні люди – це велика, кількісно представлена демографічна група українського суспільства, яка з кожним роком зростає. Станом на січень 2021 року, за даними Держстату України, чисельність людей віком 60 років становить 10 121 624 особи, старших за 65 років – 7 211 190 осіб. Ці отримані дані разом із комплексним демографічним прогнозом України до 2050 року свідчать про те, що Україна за часткою населення старше шістдесяти років увійшла до тридцятки найстаріших держав світу, посівши 25-26 місце.

Закон України «Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших осіб похилого віку в Україні» передбачає включення до нього осіб, які вже досягли пенсійного віку, та тих, кому до досягнення цього віку залишилося не більше вісімнадцяти місяців. вік. Це визначення дуже умовне, адже представники різних професій та соціальних груп можуть почати отримувати пенсійні виплати у віці, який суттєво відрізнятиметься між близькими. Проте з погляду розуміння соціальних проблем та потреб літніх людей нашої країни його використання доцільно. Серед інших соціально-економічних кордонів переходу до старшого віку – звуження спектру соціальних ролей та зміна основного джерела доходу чи соціального статусу. З цього випливає, що кожен віковий прошарок даної категорії населення в суспільстві має свої внутрішні особливості: вікові стереотипи, уявлення про ролі та обов'язки на певному етапі життя, рівень узгодженості потреб та можливостей [17, с. 43].

З віком відбувається втрата психологічної гнучкості та здатності адаптуватися; люди похилого віку стають менш підданими змінам: любов до нового, незвіданого змінюється прагненням до стабільності та надійності. Організм людини адаптується до віку за допомогою компенсаційного механізму, що стабілізує життєво важливі функції. В цілому вік викликає функціональні та структурні зміни в організмі, які виражені у індивідів у різному ступені інтенсивності. При цьому деякі люди старіють швидше, інші старіють довше.

Причому йдеться не лише про зовнішні вікові зміни, а й про процеси фізіологічного, анатомічного та психологічного старіння. Відповідно, процес старіння визначається різними внутрішніми та зовнішніми факторами.

Внутрішні фактори старіння полягають в особливому положенні хромосом і генотипі, що лежить в їх основі, який багато в чому визначає індивідуальний обмін речовин, нейроендокринну регуляцію і стабільність імунологічного статусу. Успішна вікова адаптація організму змін умов життя залежить від внутрішніх чинників. До зовнішніх факторів старіння відносяться певний спосіб життя, рівень фізичної активності, шкідливі звички, схильність до стресів та хвороб [10, с. 160].

Е. Еріксон вважав, що «розвиток особистості в старості є продуктом ранньої поведінки і поточного стану речей; процес пошуку сенсожиттєвих орієнтацій, у якому смерть як вінець життя втрачає свою квінтесенцію. Дослідження та повсякденна практика показують, що існують деякі характерні особливості способу життя та поведінки літньої людини. Насамперед втрачається соціальна повнота життя, обмежується кількість і якість зв'язків із суспільством, іноді виникає самоізоляція від соціального середовища. Саме в цьому віці відбувається втрата друзів та сім'ї. Ідуть старі друзі, діти починають жити своїм життям, часто окремо від людей похилого віку батьків. Всі ці моменти можуть приректи літню людину на самотність. Вона позбавлена можливості спілкуватися, отримувати посильну допомогу, постійно рухатися та діяти. Відсутність соціальних контактів призводить до зниження ентузіазму до життя. Таким чином, психологічний захист постає як властивість особистості, що дозволяє людині організувати тимчасову психічну рівновагу. Але для людей похилого віку іноді такий захист приносить негативний ефект, оскільки призводить до прагнення уникнути нової інформації та інших життєвих обставин, відмінних від стереотипів» [9, с. 78].

У людей похилого віку своєрідне почуття часу; вони ніби живуть справжнім, звідси з'являються такі риси характеру як обережність, ощадливість, ощадливість. Заздалегідь планується звичайна життєва подія: похід в аптеку,

магазин до друзів, лікарню. Літня людина готується до них морально, адже духовна старість пов'язана з нездатністю сприймати нове. Літній чоловік намагається з юності створити щось на кшталт втраченого раю, переживаючи та шкодуючи про це. Концентруючись на минулому, людина не помічає сьогодення, втрачає майбутнє та перестає розвиватися як особистість. У людей похилого віку яскравіше виявляються окремі риси характеру, які були замасковані і виявлялися у молодості. Такі риси, як ранимість, дратівливість, примхливість, сварливість, жадібність, запальність та ін, розвивають егоцентризм. Часто балакучість і деяка нав'язливість вказують на нестачу спілкування. Погіршується здатність встановлювати особисті контакти та встановлювати соціальні зв'язки. За рахунок зниження емоційного забарвлення спілкування у нормальних умовах з'являється стандартизація спілкування [7, с. 96].

Бездіяльність та пасивність призводять до депресії та нудьги. У цьому вся стані яскраво виявляються негативні риси характеру – консерватизм, переоцінка минулого, прагнення повчати, буркотливість, недовірливість. Роздуми загальмовані, що призводить до труднощів соціальної адаптації, і тут важливу роль відіграє мотивація до саморозвитку та особистісного зростання. Ряд емпіричних досліджень свідчить про те, що люди віком 50-60 років здатні до безперервного навчання та самоосвіти протягом усього життя, зберігаючи гнучку пізнавальну сферу; крім того, активність мозку в цьому віці забезпечує високий потенціал продуктивного пізнання та творчості. У зрілого людини високий рівень розвитку функції уваги, у своїй функція пам'яті поступово слабшає. Відповідальність та прагнення до неї – найважливіша ознака зрілості. Психологічно відповідальна людина – це людина, відповідальна за свої дії, перед собою і перед суспільством [15, с. 80].

У ранній старості переконання та принципи людини стабілізуються, але з'являється нетерпимість до іншого погляду життя. Основною психологічною особливістю людей похилого віку є пошук сенсу свого життя і очевидність обґрунтованості осмислених життєвих орієнтацій. Основна мета розвитку в

старості - усвідомити і прийняти, що значна і значуща частина прожитого життя принесла користь самій людині та оточуючим її людям.

Здатність передавати життєвий досвід та знання майбутнім поколінням є важливою умовою успішної самореалізації та розвитку діалогічної свідомості Я-концепції, що передбачає емпатію та здатність розуміти мотиви та логіку інших людей. Внутрішній діалог літньої людини базується на Я-концепції та накопиченому досвіді, тому прийняття тлінності та кінцівки існування є одним із головних завдань розвитку особистості людини на цьому етапі.

«Основними причинами нервової напруги і стресових станів у літніх людей є ритм життя, що змінився, і різке звуження кола спілкування. Нерідко ухиляння від активної роботи призводить до того, що людина похилого віку замикається в собі і навіть починає уникати спілкування з близькими, вважаючи, що вони не зможуть його зрозуміти. Саме тому самотність стає сильним потрясінням для багатьох людей похилого віку. Самотність сприймається як незрозуміння та байдужість з боку оточуючих. Відповідно, у багатьох людей похилого віку розвивається гострий внутрішньоособистісний конфлікт і когнітивний дисонанс, при якому вони перестають сприймати старість як продуктивну частину життя. У період старіння трудова діяльність перестає бути ведучою, людина відчуває падіння свого соціального статусу, що призводить до формування у людини похилого віку високого рівня тривожності, що стає причиною погіршення самопочуття» [20, с. 150].

Вийшовши на пенсію, людині похилого віку необхідно налагодити нове життя, що відповідає його інтересам, захопленням, здібностям і захопленням, інакше коло його спілкування поступово почне звужуватися, що в кінцевому підсумку призведе до емоційної кризи. Літні люди відчувають потребу у турботі та увазі, прагнення інших запозичити їх досвід та знання, тому зростає значення дружніх контактів та комунікативних обмінів, а байдужість згубно впливає на відчуття психологічної безпеки літньої людини. Нерідко люди похилого віку відчувають зайву балакучість; промови властиві непотрібні уточнення та розлогі розповіді про своє життя, що свідчить про нестачу спілкування. Такі

люди ніби хапаються за будь-яку можливість поспілкуватися та розповісти історії, бо здатність встановлювати особисті контакти слабшає, а їхні родичі буквально знають усі історії напам'ять. У таких випадках знижується емоційне забарвлення спілкування і, як наслідок, розвивається стереотипність мислення та стандартизація спілкування у нормальних умовах. При стереотипному мисленні у людей похилого віку спостерігається підвищена серйозність, зниження почуття гумору, вразливість, тривожність і підозрілість.

Сучасним старим властиво надмірне занурення у хворобу. Така поведінка спричиняє негативні емоції та депресивний стан (близько 60% людей після 55 років перебувають у депресії), що супроводжується почуттям непотрібності та самотності [23, с. 95].

Багато людей похилого віку починають страждати на психосоматичні захворювання, вони як би переконують себе, що невиліковно хворі, гірше того, звикають до відчуття постійної хвороби, вважаючи це нормою в їх віці. Основна причина таких станів – хибні установки, незадоволені амбіції та психоемоційний стрес. У деяких людей похилого віку захворювання не діагностуються, але вони продовжують симулювати свій стан, намагаючись привернути увагу близьких і залишитися в центрі уваги. Залежність від інших людей стирає межі психічної реальності у людей похилого віку, порушуючи їх психологічну безпеку. Саме тому вони відчувають напругу і часто відчувають синдром «мученика»: страждаючи на хвороби (реальні або вигадані), людина починає переносити свої хворобливі переживання на інших, у тому числі для того, щоб підкреслити власну значимість. Е. Берн назвав цей синдром «сізіфовим сценарієм». Як правило, синдром «мучениці» частіше спостерігається у жінок старшого віку, які прагнуть вплинути на перебіг життя своїх дорослих дітей. Отже, основними соціально-психологічними характеристиками людей похилого віку є такі: зниження самооцінки, невпевненість у собі, невдоволення собою; страхи самотності, смерті, безпорадності; похмурість, дратівливість, песимізм; зниження інтересу до нового звідси бурчання і постійне невдоволення життям; зосередженість

інтересів на собі, егоїзм, егоцентризм, підвищена увага до свого тіла тощо [1, с. 15].

1.2. Неформальна освіта як шлях забезпечення інтегрованої старості

На сучасному етапі старіння населення стає однією із ключових проблем для українського суспільства. Вирішення проблем демографічного старіння українців вимагає від суспільства дедалі більше ресурсів для цієї вікової категорії населення. Старіння населення дуже важливе, оскільки воно впливає на всі аспекти життя людей. Детальний аналіз демографічної ситуації у країні та світі необхідний прийняття рішень, які зачіпають інтереси всього суспільства: у сфері освіти, охорони здоров'я, пенсійної системи, страхування та інших. Вчені зазначають, що сьогодні існує проблема, яка гостро виникла в сучасних країнах, у тому числі й в Україні, де кількість людей похилого віку становить досить значну частку. Це проблема негативного ставлення до людей, які досягли пенсійного віку, хибних стереотипів, що ґрунтуються на упереджених уявленнях про людей з урахуванням їх вікових особливостей. У суспільстві розвиваються упереджені стереотипи старості, які негативно впливають як на людей похилого віку, а й у всю культуру суспільства загалом. Подібні стереотипи визначають конфліктний характер відносин між різними поколіннями та викликають таке явище у житті, як ейджизм [4, с. 39].

Сучасне розуміння безперервної освіти передбачає реалізацію принципу послідовності, що забезпечує зв'язок та наступність освітніх програм та інститутів, оскільки індивідам дуже складно орієнтуватися серед різноманіття інститутів та послуг, які пропонує освітній ринок. Безперервне навчання є інтегративним елементом всього життя людини, коли існує тісний взаємозв'язок між основною та додатковою освітою.

Сучасне розуміння концепції безперервної освіти полягає в тому, що така освіта поєднує будь-яке навчання протягом усього життя, може здійснюватися в

різних умовах, у різних формах (формальних, неформальних, інформаційних), рівнях та тривалості. Однак роль освіти змінюється в різні вікові періоди, перетворюючись з домінуючої діяльності для дітей та молоді, для працюючих - у поєднанні з роботою та відпочинком, для людей похилого віку - на можливість активно інтегруватися в суспільство. Концепція безперервного навчання передбачає необхідність і можливість отримання кожному етапі життя тих блоків інформації, які необхідні людині підтримки активної життя і самореалізації. Підвищення якості та ефективності системи освіти дозволить нам швидше адаптуватися до соціальних процесів, що постійно оновлюються, і сприятиме задоволенню потреб людей у навичках та компетенціях відповідно до вимог сучасності [19, с. 205].

Основні положення концепції безперервної освіти закріплені у документах Європейського Союзу. На думку, безперервне навчання складає наступних рівнях: національному – передбачається досягнення різних цілей (економічних, соціальних, політичних, культурних, особистих); інституційний – визначення у рамках місії та планів університету, створення відповідних університетських структур; факультети університету – взаємозв'язок між концепцією безперервного навчання та університетськими програмами.

«У зв'язку з бурхливим розвитком безперервної освіти в усьому світі і особливо в розвинених країнах сьогодні виділяють три основні форми освіти: формальна освіта – початкова, загальна середня освіта, середня професійна освіта, вища освіта, післядипломна освіта (послідипломна та післядипломна освіта). докторантура)), підвищення кваліфікації та перепідготовка фахівців та керівників з вищою та середньою професійною освітою в інститутах, факультетах та на курсах підвищення кваліфікації та професійної перепідготовки; неформальна освіта – курси професійно-орієнтованого та загальнокультурного навчання в освітніх центрах, різноманітні курси інтенсивного навчання, семінари, майстер-класи; інформаційна освіта - загальний термін для освіти поза стандартним освітнім середовищем - індивідуальна пізнавальна діяльність, що супроводжує повсякденне життя,

реалізується через власну діяльність особистості у навколишньому культурно-освітньому середовищі; спілкування, читання, відвідування закладів культури, подорожі, ЗМІ тощо» [25, с. 50].

При цьому людина перетворює освітній потенціал суспільства на ефективні чинники свого розвитку. Отже, виходячи з вищевикладеного, можна визначити поняття «безперервна освіта» як безперервний процес набуття знань, розвитку професійних та особистісних компетенцій, який здійснюється за допомогою різних форм освіти та самоосвіти та забезпечує можливість особистісної самоосвіти. реалізація у різні вікові періоди.

Освіта людей похилого віку відіграє важливу роль у концепції безперервної освіти. Сьогодні в Україні спостерігається зростання неформальної освіти для людей похилого віку. Створюються різні курси, «Університети третього віку», освітні групи тощо, метою яких є особистісний розвиток, соціальна адаптація та підтримка активної життєвої позиції людей похилого віку.

«Отримання нових знань дозволяє учням 3-го віку реалізувати свої здібності та бути самостійними. Освіта людей третього віку (геронтогенез) сприймається як складова освіти протягом усього життя, форма соціокультурної самореалізації людини третього віку, соціальне явище. Її розвиток визначається процесами глобалізації та інтеграції, демографічними факторами, комплексом внутрішніх та зовнішніх політичних, соціально-економічних та освітніх потреб дорослих та суспільства. Освіта людей похилого віку слід розуміти як фактор здорового довголіття, активного старіння, спосіб подолання соціальної ізоляції після виходу на пенсію, можливість наповнити життя новим змістом, завести нові контакти, тобто продовжити свою соціальну активність. Принципи геронтологічної освіти спрямовані на розширення кола учасників освіти, збільшення ресурсів такої освіти та зміну поглядів на старість та процес старіння як серед учнів третього віку та педагогів, так і у всьому суспільстві загалом» [31, с. 210].

Дослідники підкреслюють, що освітні програми для людей похилого віку повинні враховувати життєвий досвід, потреби, очікування та встановлення цих людей. При цьому необхідно враховувати їхню критичність до одержуваної інформації, їх особисті, усталені погляди на ті чи інші процеси, що роками формувалося поважне ставлення до інформації в ЗМІ та інших органах влади. В освітньому процесі людина похилого віку займає активну позицію, стає суб'єктом навчання, оскільки усвідомлює себе самостійною, самостійною особистістю, що має запас життєвого, професійного та соціального досвіду. У своїй готовності до навчання літня людина виходить із прагнення використовувати його для вирішення життєвих завдань та досягнення конкретних цілей та прагне негайної реалізації набутих компетенцій. При реалізації освітніх програм для людей похилого віку слід виходити з освітніх потреб та інтересів класу. Тому з метою вивчення навчальних інтересів та мотивації до навчання ми провели опитування серед студентів «Університету третього віку». Для порівняння змін пріоритетів освітніх цілей та інтересів різного віку ми також провели опитування серед студентів. Вибірку склали студенти віком 20-22 років (40 осіб) та студенти Університету третього віку віком 65-69 років (40 осіб) [34, с. 50].

На етапі відбувається розвиток комплексу старіння населення. Так, головні небезпеки старості - це: самотність, апатія, жалість до себе, безнадійність, соціальна ізоляція – руйнація соціальних зв'язків. Поряд із цими проблемами у людей похилого віку немає можливості подбати про себе, фізично та фінансово задовольнити основні життєві потреби. Внаслідок складної життєвої ситуації такі громадяни потребують допомоги з боку соціальних установ, у тому числі стаціонарних установ соціальних послуг.

Діяльність стаціонарних соціальних служб відноситься до сектору соціального захисту населення. Метою є надання соціальних послуг нужденним людям. Система соціального забезпечення включає в себе ряд соціальних послуг у натуральній формі для підтримки інвалідів, людей похилого віку та деяких інших категорій громадян. Зміст соціальних послуг носить всеосяжний

характер і спрямований на надання різноманітних соціальних послуг, спрямованих на задоволення потреб громадян, які викликані старістю, хворобою, інвалідністю, психологічними проблемами та інші непередбаченими соціальними ризиками [37, с. 375].

Узагальнення результатів досліджень, що обґрунтовують важливість інтеграції фізичної, психологічної та соціальної сфер життя людини для пошуку оптимального вирішення проблем, пов'язаних зі старінням та довголіттям, дозволяє сформулювати головну умову успішного довголіття: якщо людина обирає розумне Якщо у похилому віці помірний спосіб життя, то у неї високі шанси збільшити тривалість життя та мінімізувати залежність від інших. Дослідження в галузі геронтології показали, що освітні програми для людей похилого віку є ефективним і недорогим способом залучити людей похилого віку до діяльності, яка має найбільші шанси на підвищення їх незалежності та самозабезпеченості в міру старіння. Таким чином, сфера освіти, яка тривалий час була фактично прерогативою молоді, неминуче призведе до розширення вікової групи. В умовах демографічно старіючого суспільства важливо переосмислити роль освіти у формуванні людського капіталу, зокрема в частині професійної підготовки та перепідготовки людей похилого віку (у цю категорію ми також відносимо людей похилого віку), набуття нових компетенцій та подолання своєї соціальної ізоляції, що вигідно як для окремої людини, і для країни. В Україні, яка лідирує в Європі за темпами старіння населення, за останні 25 років населення скоротилося майже на 10 млн осіб через низьку народжуваність, високу смертність та еміграцію економічно активних громадян. Прогнозується, що до 2050 року люди похилого віку (60+) становитимуть третину населення України [29, с. 180].

Відповідно, залучення людей похилого віку в освітню діяльність має стати важливим напрямом державної політики щодо підтримки соціальної активності цього прошарку громадян та підвищення якості життя на постпенсійному етапі, що включає фізичну та розумову активність людини, соціальна інклюзивність, можливість подальшого особистісного розвитку та

самореалізації, почуття безпеки та зниження залежно від інших. У цьому контексті важливо вивчення досвіду успішних країн, зокрема США, де освіта людей похилого віку стала невід'ємною складовою благополучного довголіття, а також забезпечення умов для освітньої діяльності людей похилого віку (старих). є одним із важливих напрямів державної політики.

«В останні десятиліття США склалися різні моделі старіння, ядром яких є якість життя в літньому віці, зокрема модель успішного старіння, активного старіння, здорового старіння, позитивного старіння. Вони є результатом досліджень у різних галузях науки, які акцентують увагу на тому, що за допомогою діяльності (фізичної, розумової, соціальної) людина може уповільнити процес старіння, а не концентруватися на занепаді, втраті та погіршенні функцій організму, а також від залежності, яка із віком посилюється. Ці моделі старіння, розроблені та прийняті в Сполучених Штатах в останні десятиліття двадцятого століття, продемонстрували потенціал трансформації західних суспільств від глибоко укоріненої позиції щодо старіння та старості як періоду деградації та уникнення суспільного життя та залежності від медико-соціального обслуговування із загальноприйнятими підходами до старості як етапу життєвого циклу людини, який може бути активним та змістовним, а літні люди відповідно є рівною віковою групою (за можливостями та здібностями). Слід зазначити, що ця позиція знайшла підтримку на політичному та державному рівнях, оскільки проблема старіння населення вимагала пошуку творчих шляхів скорочення бюджетних видатків на соціальну підтримку людей похилого віку. Багаторічні дослідження в галузі геронтології довели, що освітні програми для людей похилого віку є ефективним і недорогим способом залучити людей похилого віку в діяльність, яка дає найбільші шанси максимізувати їх незалежність і самозабезпеченість у літньому віці» [14, с. 93].

На перший погляд, «успішне старіння» вважатимуться несуперечливим поняттям. Однак відносна суперечливість цього поняття проявляється у його визначенні, причинах та наслідках його виникнення. Оскільки в останні десятиліття спостерігається значне зростання числа людей похилого віку,

науковий інтерес до геронтології змістився від питання створення можливостей збільшення тривалості життя до проблеми наповнення її змістом та впевненістю в тому, що так звані «додаткові роки» можна і варто прожити повноцінно. Саме поняття «успішне старіння» є парадоксальним: воно поєднує в собі позитивне поняття «успішне» з терміном «старіння», який сприймається досить негативно. Звичайно, таке поєднання породжує протиріччя: як може бути успішним процес, який зазвичай означає занепад (зниження) всіх життєвих функцій та здібностей? Відповідь знаходиться у самому визначенні. Успішне старіння поєднує три основні компоненти: довголіття, без якого успішне старіння неможливе; здоров'я; щастя (задоволеність життям). Зупинимося докладніше на понятті «успішне старіння». Цей термін широко використовується у геронтології для позначення як процесу, так і результату старіння. За останні 50 років наукових досліджень ця концепція зазнала значного розвитку з погляду визначення, моделей, вимірювань та інтерпретацій. У широкому значенні успішне старіння означає «додаток років до життя і життя до років» - мета, якої бажає досягти практично кожна людина [7, с. 96].

Сучасна теорія інтегрованого старіння чи теорія активності заснована на необхідності збереження активної ролі людей похилого віку, активації життєвих ресурсів у пізнішому віці, включення людини поважного віку в суспільство поважний вік. Ця теорія актуалізує проблему безперервного навчання чи освіти протягом життя. Відповідно до цієї теорії підтримки соціальних зв'язків, соціальних ролей та збереження активності призводить до «благополучної старості». Йдеться про залучення людей похилого віку в різні види неформальної діяльності та освіти, яка спрямована на задоволення особистих інтересів, розширення культурного кругозору, набуття знань та навичок, необхідних у повсякденному житті та дозвіллі, у сфері міжособистісного спілкування. Доведено, що активне мислення та практична активність знижує швидкість старіння. Тому навчання, пам'ять, уважність, спостережливість, увага та фантазія позитивно впливають на фізіологічні та психологічні процеси організму [22, с. 142].

Для людей похилого віку неформальна освіта – це соціальне партнерство, можливість задоволення освітніх потреб та саморозвитку, підвищення свого соціального статусу, задоволення комунікативних потреб, адаптації до навколишнього світу, можливість взаємодії поколінь (відкритий освітній простір). у якому беруть участь різні покоління). Область знань, що займається питаннями освіти та навчання людей похилого віку, називається геронтологією.

Освіта людей похилого віку – це формально і неформально організована взаємодія учасників освітнього процесу задля досягнення конкретних цілей і завдань навчання, у якому центральна роль належить людині похилого віку як учню. Метою такого виховання є активне соціальне та творче довголіття, участь літньої людини в економічному, соціальному, культурному та особистому житті.

Отже, неформальна освіта для людей похилого віку є однією з найефективніших можливостей соціальної адаптації після виходу на пенсію, оскільки сприяє створенню умов для стійкості до інволюційних процесів старіння, підтримки активної життєвої позиції, розвитку особистості; створює умови для спілкування; допомагає адаптуватися до нової ситуації, придбати реальні можливості та здатність впливати на ці зміни, бути мобільним та гнучким [30, с. 86].

Досить ефективною формою неформальної освіти для людей похилого віку є Університети третього віку, які досить активно набирають популярності в Україні. Вперше було створено такі структури, як «Університет третього віку» засновано Інститутом геронтології. У 1985 році на базі інституту було створено та розроблено методику для вузів третього віку, створено кілька програм, завдяки чому можна сприяти підвищенню соціальної активності людей, їх здорового способу життя. Зміст методики полягає в тому, щоб сформувати в людини передпенсійного віку позитивне ставлення до життя після виходу на пенсію, готовність змінити спосіб життя.

В останні роки розвиток мережі університетів третього віку отримав додатковий імпульс завдяки підтримки цього напрямку проектами Фонду ООН у

сфері народонаселення. Основна концептуальна основа функціонування «Університетів Третього віку» в Україні сьогодні визначаються на рівні національного законодавства – Наказ Міністерства соціальної політики України від 25 серпня 2011 р. N 326 Про запровадження соціально-педагогічної служби «Університет Третього віку».

Метою надання послуги є реалізація принципу навчання людей більш старшого віку протягом усього життя та підтримувати фізичну, психологічну та соціальні можливості. Основними завданнями надання послуги є організація та проведення безкоштовних навчальних та освітніх заходів для людей похилого віку відповідно до затверджених програм та планів обслуговуючої організації [30, с. 98].

Надання послуги має забезпечувати: створення умов та надання допомоги та всебічного розвитку людей похилого віку; реінтеграція людей похилого віку в активне життя суспільства; надання допомоги людям похилого віку в адаптації до сучасних умов життя шляхом оволодіння новими знаннями (за процесом старіння та його характеристики; сучасні методи підтримання здоров'я; придбання навички самообслуговування; формування засад здорового способу життя; знання основ законодавство про людей похилого віку та його застосування на практиці; формування та розвиток навичок використання новітніх технологій, насамперед інформаційних та комунікаційних; потенціал та можливості волонтерської роботи); покращення якості життя людей похилого віку шляхом надання доступ до сучасних технологій та адаптація до технологічних трансформацій; формування практичних навичок; можливість розширити коло спілкування та обмін досвідом [40, с. 8].

В Україні університети третього віку широко популярні та поширені практично у всіх регіонах. Послуга реалізується через державні органи (територіальні центри обслуговування населення, інститути), і через різні громадські організації. Так, участь людей похилого віку в різних формах неформальної освіти сприяє більш швидкій адаптації до умов життя, що

змінилися, до умов інформатизованого суспільства, формує впевненість у собі, задовольняє потребу в саморозвитку.

1.3. Міжнародний рух та концепція «Університетів третього віку»

При характеристиці становища людей похилого віку у суспільстві часто використовується поняття «спосіб життя» як система життєдіяльності цієї соціальної групи, обумовлена соціально-економічними умовами їхнього життя: працю, побут, соціальне життя, та культура. Спосіб життя людей похилого віку складається і з інших показників у поєднанні з даними про рівень і якість їх життя. Рівень життя - економічна категорія, що виражає ступінь задоволення матеріальних і культурних потреб людей похилого віку, забезпеченість споживчими товарами, що характеризується насамперед кількісними показниками (розміром пенсії, обсягом реального споживання товарів та послуг), рівнем споживання продовольчих та непродовольчих товарів, житлові умови та ін.). Якість життя - соціологічна категорія, що вказує на задоволення матеріальних та культурних потреб людей похилого віку (якість харчування та одягу, комфортність житла, структура розселення тощо) [49, с. 60].

Слід також враховувати сутність первинної та вторинної соціалізації. «Початкова соціалізація, що поширюється на особистість, складається із процесу пристосування до суспільства. Вторинна соціалізація характеризується тим, що члени суспільства мають зберігати свої позиції, освоюючи нові сфери життя суспільства». Аналогічний спостерігається і в процесі виховання. Це безперервний процес упродовж усього життя. Цей процес багатофункціональний, і один з основних функцій є потреба особистості впоратися зі швидкими соціальними змінами. Саме безперервна освіта дозволяє людині відчувати себе необхідною і корисною для суспільства.

Безперервне освіту охоплює як професійну діяльність, а й дозвілля і вільний час людини. Наприклад, освіту як вид дозвілля було сприйнято багатьма людьми похилого віку як варіативний вид діяльності, і це призвело до виникнення руху «Університет третього віку». «Університети третього віку» –

це навчальні заклади чи навчальні центри для людей похилого віку. Вік студентів коливається від 40 до 80 років, що свідчить про особливий характер цих установ. Класи формуються з людей одного віку, що дозволяє досягти великих результатів за загальним станом здоров'я, високим рівнем освіти і найчастіше кращим матеріальним становищем.

Для досягнення освітніх цілей використовуються різні форми та методи навчання людей пенсійного віку: лекції, семінари із групами за інтересами. , звичайно, семінари та групи за інтересами можуть існувати окремо), групи самоосвіти та взаємодопомоги (Учасники занять характеризуються різним ступенем активності. Тому інтелектуально активні студенти організують групи самоосвіти. Ця форма досить популярна у польській мові). Університети третього віку самостійно складають програму занять, організують цікаві зустрічі, ювілеї та багато іншого [28, с. 79].

Наприклад, у польських університетах для людей похилого віку існує кілька освітніх цілей навчання:

1. Профілактика старості. Університетські програми спрямовані на боротьбу з негативними ознаками старіння шляхом заохочення фізичної та розумової активності. Освіта сприймається як протидія процесу старіння, як з НИМ.

2. Підготовка до виходу пенсію. У рамках освітньої програми проводяться семінари з психології та філософії життя, налагодження контактів з іншими ЛЮДЬМИ.

3. Підготовка до суспільної діяльності. Студенти «університетів третього віку» беруть участь у різних благодійних акціях, що допомагає людям похилого віку відчувати себе значущими [30, с. 86].

Україна має досвід реалізації соціального проекту «Університет третього віку». У 2008 році Міністерство праці та соціальної політики України запропонувало пілотний проект «Університети третього віку», який покликаний підтримати людей похилого віку та допомогти їм почуватися комфортно в сучасному світі. Перший університет відкрився того ж року у Ковелі на Волині

– на базі територіального центру соціально-побутової реабілітації. Другий невдовзі з'явився у Кременчуці – на базі Кременчуцької філії Дніпропетровського університету економіки та права. А у вересні 2009 року на базі територіального центру №2 у Шевченківському районі Києва. Основними завданнями університету є: інтелектуальний розвиток студентів, тренування пам'яті та уваги, а головне – спілкування. Для пенсіонерів у столиці також відкрився «Університет третього віку». У цьому закладі вони отримають знання, необхідні для повноцінного існування в сучасному світі, відчують себе потрібними, зрозуміють, що життя продовжується і знанням немає меж. А «університет третього віку» дозволить пенсіонерам розкрити ті таланти, які були пригнічені сірими буднями, роботою, клопотами та супутніми проблемами [12, с. 80].

«У жовтні 2009 року з ініціативи Університету Альфреда Нобеля та за підтримки Дніпропетровської міськради було створено спільний соціальний проект для людей похилого віку міста. Протягом 7 років цей проект реалізовувався викладачами та співробітниками університету. Альфреда Нобеля разом із соціальними службами міста. За цей час студентами Університету третього віку вже стали понад 2000 пенсіонерів міста. Вони змогли не тільки знову відчути себе студентами на лекціях з економіки, права, психології, культурології тощо, але й опанувати комп'ютерну грамотність, відвідувати виставки в музеях та художніх галереях, самостійно створювати барвисті свята, освоювати дихальні вправи та чинити опір захворюванням. Важливою складовою розвитку цього проекту в Україні стали зустрічі студентів із провідними діячами органів влади, культури та соціального захисту, під час яких відбувся творчий діалог» [12, с. 87].

"Університет третього віку" - це тип соціального навчання, що відноситься до неформальної освіти; воно не спрямоване на отримання основної професії та подальшого працевлаштування, а забезпечує особистісний розвиток, соціальну адаптацію та підтримку активної життєвої позиції для людей похилого віку. Накопичення нових знань дозволяє студентам реалізувати

свої здібності, залишатися незалежними і менш схильними до стресових ситуацій під час кризи.

На п'ятдесятій сесії Генеральної Асамблеї ООН у березні 1995 р. для підготовки та проведення Міжнародного року людей похилого віку (1999 р.) було виведено додаткові принципи соціальної роботи для цієї категорії людей, згруповані у п'ять груп: 1. Принцип групи «незалежності» передбачає, що люди похилого віку повинні мати доступ до основних товарів і послуг, можливість працювати або займатися іншим діяльністю, що приносить дохід, брати участь у визначенні термінів припинення роботи, зберігати можливість брати участь в освіті та програми навчання, жити в безпечних умовах, що враховують особисті потреби, мати можливість жити вдома як можна довше. 2. Принципи групи «участі» відображають питання залучення людей похилого віку в життя суспільства та активної участі в розробці та реалізації політики, що стосується їхнього благополуччя, можливостей створення рухів або об'єднань людей похилого віку.

3. Принципи групи «турбота» є основою вирішення проблеми забезпечення літньої людини турботою та захистом з боку сім'ї, суспільства, доступу до медичної допомоги з метою підтримання або відновлення оптимального стану та профілактики захворювань, доступу до медичної допомоги, соціальні та юридичні послуги, користування послугами з догляду та обов'язкове дотримання у соціальних установах прав людини та основних свобод, включаючи повагу до гідності, переконань та права приймати рішення щодо догляду та якості життя.

4. Принципи групи "Реалізація внутрішнього потенціалу". В його основі лежить ідея про те, що люди похилого віку повинні мати можливість повністю реалізувати свій потенціал, щоб вони завжди мали доступ до суспільних цінностей у сфері освіти, культури, духовного життя та відпочинку.

5. Принципи групи «гідність» несуть у собі ідею запобігання експлуатації, фізичного та психічного насильства щодо людей похилого віку, забезпечення їх прав на справедливе поводження, незалежно від віку, статі, расової чи етнічної

приналежності, індивідуальності чи іншого статусу, і навіть незалежно від своїх трудового вкладу. Вищезазначені принципи спрямовані на створення умов для гідного життя людей похилого віку та повної реалізації їхнього потенціалу та можливостей у різних сферах. За визначенням ВООЗ, активне старіння — це процес оптимізації можливостей збереження та покращення здоров'я, участі у суспільному житті та почуття безпеки, спрямований на покращення якості життя у процесі старіння. В основу концепції «активного» старіння покладено три компоненти життєдіяльності людей похилого віку – хороше здоров'я, зайнятість та активна життєва позиція.

Такий підхід дозволяє людям похилого віку досягти фізичного, соціального та психологічного благополуччя та брати участь у громадській діяльності відповідно до своїх потреб та бажань. Сучасна соціальна політика спрямована на активну інтеграцію таких людей у життя суспільства, пошук нових ролей для цієї категорії, подолання дискримінації даної категорії населення, а також вимагає нового погляду на значущість внеску літніх людей у розвиток країни. Першим кроком у реалізації нової соціальної політики могло стати інформування населення про нові підходи до процесу старіння та його позитивні аспекти, про програми та проекти організацій, що працюють у цьому напрямку, про нові можливості для цих людей, а також про нові можливості для цих людей. Щодо створення єдиного інформаційного простору у цій сфері. Наступним кроком має стати розширення доступу людей похилого віку до освітніх, культурних, духовних і розважальних просторів. Боротьба з усіма видами жорстокого поводження з людьми похилого віку також може стати важливим кроком [30, с. 86].

РОЗДІЛ 2. ПРАКТИКА РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ «УНІВЕРСИТЕТИ ТРЕТЬОГО ВІКУ»

2.1. Зміст та особливості розвитку Університетів третього віку

Аналізуючи різні підходи до вивчення соціальної діяльності, можна сказати, що на сьогоднішній день не існує однозначного, чіткого визначення цього поняття. Вчені розглядають соціальну активність як соціальну якість особистості, як форму людської діяльності, як постійну характеристику особистості, що реалізується в соціальній поведінці та соціальній діяльності, як певну творчу діяльність і т. д. В цілому ми вважаємо соціальна активність людей похилого віку як характеристика способу життя людини що відображає свідому спрямованість його діяльності та поведінки на зміну або підтримку соціального середовища, активну участь у діяльності соціальних інститутів відповідно до поточних потреб, інтересів та мети суспільства. Ми розглядаємо соціальну активність людей похилого віку як ознаку їх успішної адаптації до нового статусу після виходу на пенсію, а також як один із способів самореалізації людей похилого віку [3, с. 12].

Ми також вважаємо, що в окремих випадках необхідно розрізнити поняття «соціальна активність» та «соціальна активність». На наш погляд, поняття «соціальна активність» все ж таки характеризує більш загальне явище індивідуальної активності в суспільстві, тоді як поняття «соціальна активність» надає цьому явищу більш унікального характеру, підкреслюючи той факт, що така діяльність стосується не просто взаємодії з іншими, певних груп, інститутів, а мета носить творчий, перетворювальний характер, що несе з собою актуалізацію та пошук вирішення актуальних соціальних проблем окремих верств населення. Слід зазначити, що змістовна сторона діяльності людей похилого віку має особливе значення. Адже не всі види діяльності людей похилого віку позитивно впливають на їх рівень і якість життя. Займаючись тим чи іншим видом діяльності, люди похилого віку хочуть відчутти свою

значущість, потребу в тому, що вони відіграють певну роль у суспільстві, у тому, що вони приносять користь іншим, відчувати, що вони самі очолюють зміни у своєму житті. І саме соціальна діяльність здатна вирішити їхні проблеми із самооцінкою, самореалізацією, адаптацією до нових умов життя [24, с. 420].

Аналіз літературних джерел та реальної соціальної практики свідчить про реалізацію таких видів соціальної активності людей похилого віку, як участь у діяльності місцевого співтовариства, волонтерська діяльність, участь у гуртках за інтересами, навчання в «університетах третього віку», на різних курсах, оволодіння новими навичками, вміннями, членство у громадських, політичних, благодійних організаціях, організація та участь у соціальних проектах тощо. Саме участь людей похилого віку в громадській діяльності, «громадській діяльності» може багато в чому вирішити їхні проблеми, та частково забезпечити умови для активного способу життя, морально-психологічної підтримки та уникнення дестабілізуючих факторів у житті. Однак для підтримки та розвитку такої активності серед людей похилого віку необхідно визначити, що саме впливає на рівень їхньої соціальної активності, що допомагає зберегти її після досягнення пенсійного віку, які фактори на це впливають, які умови необхідні для підтримки соціальної активності. активність людей похилого віку. На ці та інші питання ми намагаємося відповісти за допомогою нашого дослідження [47, с. 10].

Університети третього віку – це: – геронтологічні установи – осередки, де відбувається навчання людей похилого віку та можуть проводитися індивідуальні дослідження, що стосуються процесу старіння та старості; – освітні заклади чи навчальні центри неформальної освіти (заходи, спрямовані на сприяння активному старінню); – соціальні та освітні установи (сприяють соціальній адаптації людей пенсійного чи передпенсійного віку); – тип учнівської спільноти (об'єднання людей похилого віку, які прагнуть брати активну участь у житті суспільства); -форма соціальної інтеграції людей похилого віку (сприяє створенню умов для соціалізації та соціальної адаптації

людей похилого віку). У цьому контексті термін «університет» використовується у його первісному значенні – група людей, об'єднаних бажанням навчатися [30, с. 86].

Сучасні університети третього віку мають два рівні:

I. Державний (обласні, міські, районні адміністрації та територіальні центри та їхні партнери, громадські організації)

II. Неформальний (рухи, благодійні фонди у партнерстві з іноземними спонсорами, освітні установи недержавної власності, фізичні особи).

Структурне підпорядкування "Університетів третього віку":

1) соціально-педагогічна служба "Університет третього віку" як структурний підрозділ Центру соціального обслуговування;

2) освітній центр «Університет третього віку» як структурний підрозділ державних університетів чи окремих факультет приватного університету;

3) соціальний проект «Університет третього віку» як конкретна діяльність громадської організації або спеціально створеної громадської організації, яка за змістом та функціями здійснює відповідну освітню діяльність з надання соціально-педагогічних послуг людям похилого віку.

Навчання в УТВ є різновидом соціального навчання, відноситься до неформальної освіти і не має на меті отримання професії або подальшого працевлаштування. Навчання в УТВ безкоштовне, що робить його доступним. Заклади існують за рахунок місцевого бюджету. Можливе зовнішнє фінансування, зокрема спонсорство, міжнародні гранти, проекти за умови, що це не ставить під загрозу незалежність установи. Навчання в УТВ ґрунтується на добровільній діяльності учнів, не регламентовано обов'язковими заходами контролю та оцінки та не передбачає опублікування освітніх документів державного зразка. Вік слухачів-студентів може коливатися від 40 до 80 років.

Форми діяльності УТВ - групи за інтересами, які створюються за наявності осіб, які цікавляться певною темою; неформальні автоматичні навчальні групи, групи онлайн-курсів, групи під керівництвом експертів. Навчання може надаватися у формі підтримки за допомогою напряму,

консультування та освітньої підтримки. УТВ пропонує набір структурованих освітніх програм та освітніх заходів, зміст яких адаптований до психологічних та соціологічних особливостей людей похилого віку.

Заняття проходять кілька разів на тиждень в орендованих приміщеннях університетів, коледжів, шкіл, соціальних закладів або інших закладів (бібліотеки, музеї тощо) та тривають 1–2 години. Академічні предмети обираються студентами виходячи з освітніх потреб та індивідуальних уподобань. Базовий курс з дисципліни переважно розрахований на 72 години. УТВ створює умови для отримання знань та набуття навичок відповідно до особистих потреб та освітніх запитів [53, с. 120].

Найбільш актуальними знаннями, які студенти отримують у УТВ, є знання про: процес старіння та його особливості; покращення якості життя, сучасні методи підтримки здоров'я та здорового способу життя; набуття навичок самообслуговування; основи законодавства про людей похилого віку та його застосування на практиці; формування та розвиток навичок використання новітніх технологій (інформаційних та комунікаційних); формування практичних навичок; можливість розширення кола спілкування та обміну досвідом та ін.

Методика створення «Університетів третього віку» в Україні була розроблена у 1985 році Інститутом геронтології як засіб підготовки людей передпенсійного віку до виходу на пенсію та підтримання їхньої суспільної активності. Створення мережі освітніх установ для пенсіонерів передбачено у рамках спільного проекту Міністерства праці та соціальної політики та Фонду населення ООН [30, с. 86].

Метою університетів третього віку є реалізація принципу безперервного навчання, формування позитивного соціального впливу на особистість у постпрофесійний період, виявлення потенційних ресурсів для розвитку та саморозвитку, соціалізації, інтеграції у суспільне життя для активних, продуктивна діяльність на користь особистості, суспільства та держави.

Завдання:

1. Протидія процесу старіння та допомога у подоланні його негативних ознак.
2. Сприяти розумовим, розумовим та фізичним здібностям та соціальній активності.
3. Залучення людей похилого віку у суспільне життя.
4. Задоволення інтелектуальних та освітніх потреб людей похилого віку.
5. Допомога у подоланні песимістичних настроїв та підвищенні інтересу до життя.
6. Організація вільного часу та пропаганда активного способу життя та відпочинку.
7. Розширення світогляду людей похилого віку для різноманітності життя та збереження активної життєвої позиції.

Функції:

- 1) Освітня: задоволення культурних та освітніх потреб людей похилого віку.
 - 2) Соціально адаптивна: пристосування, адаптація до нових вимог життя в суспільстві, що динамічно змінюється.
 - 3) Інформаційна: розширення інформаційного простору доступними для людей похилого віку способами.
 - 4) Комунікативна: задоволення потреб людей у прямому контакті;
 - 5) Реабілітаційна: подолання психологічних та фізичних бар'єрів, що виникають у житті людей похилого віку;
 - 6) Лікувальна: позитивний вплив на здоров'я людей похилого віку та їх самопочуття;
 - 7) Компенсаторна: відтворення раніше відсутніх або втрачених освітніх можливостей.
 - 8) Розвиваюча: збагачення діяльнісних можливостей людини та її духовного світу.
 - 9) Стимулююча: стимулювання освітніх потреб людини [16, с. 145].
- Узагальнений вплив УТВ на сфери життя людини похилого віку:

- I. Засіб соціального захисту та психологічної стійкості.
- II. Спосіб інтеграції до комунікативно-культурного простору.
- III. Активна діяльність, спрямовану самореалізацію особистості.

Проблема підготовки фахівців у галузі освіти дорослих, у тому числі людей похилого віку, займає важливе місце в міжнародному освітньому просторі. Для роботи в освітньому середовищі з людьми похилого віку необхідні фахівці, які мають відповідну професійну та психологічну підготовку, засновану на андрагогічних принципах. Відповідно до нормативних документів до організації навчання можуть залучатись фахівці органів місцевого самоврядування (за їх згодою), місцевих управлінь праці та соціального захисту населення, охорони здоров'я, юстиції, Пенсійного фонду України, служби зайнятості, територіального центру для людей похилого віку.

До здійснення навчання за умов «Університетів Третє століття». Пріоритет віддається професійній діяльності вчителів, діяльності волонтерів, залученню людей похилого віку до викладання на принципах «рівний-рівному». Зазвичай в УТВ працюють фахівці з різною професійною освітою: педагогічною, технічною, медичною та іншою освітою, що працюють на волонтерській основі; студенти-волонтери факультетів соціальної роботи (студенти та магістри) та інших факультетів; спеціалісти установ соціального забезпечення; спеціалісти територіальних центрів; волонтери-пенсіонери, які мають відповідну професійну освіту.

Вчитель повинен мати терпіння, вміти слухати і аналізувати. Вимоги до вчителя: 1. Вміння створити позитивну, комфортну атмосферу навчання, засновану на взаємній повазі, довірі, співпереживанні та сприятливому психологічному кліматі для колективної роботи. 2. Знання психологічних та фізіологічних особливостей літньої людини; 3. Виявлення поваги, толерантності з урахуванням вікових фізіологічних та психічних змін у слухачів; 4. Можливість з'ясувати потреби та інтереси учнів для створення програми та змісту навчання; облік досвіду студентів у процесі навчання; 5.

Здатність виходячи зі своїх ділових та моральних якостей, освітнього та професійного рівня виконувати відповідні посадові обов'язки.

Принципи діяльності університетів третього віку.

Загальні андрагогічні засади.

Принцип незалежності чи суб'єктивності. Його зміст полягає у реалізації авторської позиції суб'єктів освітнього процесу на всіх етапах (постановка цілей, планування, реалізація освітньої діяльності). В його основі лежить розуміння того, що людина похилого віку самостійна, здатна враховувати власні ресурси, робити вибір з урахуванням власних можливостей. Реалізація принципу самостійності передбачає логіку просування у навчанні: від розуміння ставлення до теми, що обговорюється, усвідомлення власних можливостей, до визначення ролі в подальшій навчальній діяльності та реалізації задуманого.

Принцип роботи безперервної підтримки. Організація навчання має бути побудована на роздуми літньої людини та результатах власної діяльності. У ході навчання повинні забезпечуватись різні форми підтримки їх діяльності на етапах: початку навчання; власне навчання; після засвоєння навчального матеріалу. Форми підтримки можуть бути різними (додаткові роз'яснення, інформація, консультування).

Принцип контекстного навчання. Утворення літньої людини переслідує конкретні, життєві цілі та орієнтоване на виконання соціальних ролей, які могли бути змінені або адаптовані до умов життя, що змінилися, а також враховує соціальну та повсякденну діяльність, засновану на просторових і тимчасових факторах. Це передбачає включення змісту навчання у контекст вирішення життєвих завдань, його предметний та соціальний контексти; Зміст навчального предмета пов'язаний із ситуаціями реального світу, що сприяє встановленню зв'язків між знаннями та їх застосуванням у різних контекстах життя.

Принцип особистої мотивації. Розвиток мотивації до навчання у людей похилого віку має відбуватися постійно і може здійснюватися за допомогою

надання актуальної інформації про можливості навчання; оновлення інформаційного забезпечення, освітніх пропозицій тощо.

Принцип розвитку освітніх потреб. Навчання спрямоване на задоволення сьогоденних запитів та потреб студентів УТВ, а також на розвиток «смаку» до навчання, відкриття нових освітніх «горизонтів»; формування нових освітніх потреб, конкретизація яких відбувається з досягнення попередньої мети навчання [30, с. 95].

Зокрема андрагогічні принципи.

Принцип «рівний-рівному» одна із основоположних принципів організації освіти для людей похилого віку. Передбачається максимально широке залучення до навчання та проведення занять осіб старшого віку, які мають відповідний досвід та освіту, знайомі з темою та проблемами.

Принцип відкритості освітнього простору чи вибірковості навчання. Це означає надання учням певної свободи у виборі цілей, змісту, форм, методів, джерел, тривалості, часу, місця навчання, оцінки результатів навчання. Освіта є, навчання можна розпочати з будь-якого рівня. Навчання спрямоване на саморозвиток та адаптацію та орієнтоване на зміни у зв'язку зі зміною власних освітніх потреб (вибір факультету, курсів, програм; свобода вибору часу та темпу навчання, відсутність фіксованих термінів навчання; свобода вибору). освітня підготовка). Створює умови самореалізації через вибір «траєкторії» навчання; розвиток соціального партнерства між УТВ та різними організаціями, спільнотами, державними органами, іншими інститутами тощо [30, с. 100].

Усі принципи взаємопов'язані і взаємопов'язані, вони доповнюють і визначають одне одного, утворюючи цим цілісну підсистему. Організація освіти на основі сукупності цих принципів базується на визнанні літньої людини не тільки апріорно універсальним суб'єктом, безумовно здатним до навчання, а й дозволяє враховувати дискретні освітні періоди, що виникають в результаті впливу криз індивідуального розвитку Їхне цілеспрямоване, усвідомлене, систематичне використання дозволить ефективно здійснювати діяльність УТВ, провідними відзнаками якої є спільна діяльність суб'єктів освітнього процесу зі

значним акцентом на активну роль учнів у створенні сприятливої, дружньої атмосфери.

2.2. Дослідження діяльності Університету третього віку територіального центру соціального обслуговування (надання соціальних послуг) Подільської районної у м. Полтаві ради

Упродовж жовтня 2015 – квітня 2016 року було проведено анкетування (анкета) серед студентів Університету третього віку територіального центру соціального обслуговування (надання соціальних послуг) Подільської райради у м. Полтаві. В опитуванні взяли участь 200 студентів віком від 55 до 80 років (55-60 років – 22%, 61-65 років – 35%, 66-70 років – 30%, 71-75 років – 9) %, 76-80 років – 4% респондентів). За результатами дослідження встановлено, що понад 80% вступників до Університету третього віку приймають рішення про навчання під впливом та рекомендаціями однолітків або близьких родичів, тобто аспект соціально детермінованого рішення, пов'язаного із соціальним, істотно впливає на процес споживання. середовище.

Таким чином, можна стверджувати, що на формування потреб та мотивації людей похилого віку впливають цінності та інтереси як окремих соціальних груп, так і суспільства в цілому. На користь переходу на перспективні форми залучення до освіти у вигляді соціально-просвітницьких заходів: тижнів, фестивалів, виставок, конкурсів, форумів та інших спеціалізованих заходів для популяризації та підвищення ефективності освіти людей похилого віку, у тому числі з використанням сучасних освітніх технологій. Активне лобювання ідей освіти для людей похилого віку дозволить розширити кількість учнів, підвищити якість та ефективність ресоціалізуючого впливу, привернути увагу партнерів та забезпечити їх консолідацію у реалізації освітніх проектів, забезпечивши тим самим успішну ресоціалізацію особистості. у похилому віці з погляду споживання освітніх послуг. У суспільстві досі існує стереотипне уявлення про обмеженість можливостей людей похилого віку сприймати нову інформацію та труднощі у навчанні. Проте

дослідження показують, що відмінності у здібностях до навчання між молодими та літніми людьми незначні, і більшість людей пенсійного віку (принаймні до 75–80 років) значною мірою зберігають працездатність, компетентність та інтелектуальний потенціал [12, с. 80].

Деякі труднощі навчання пов'язані з фізіологічними особливостями цієї групи споживачів – станом здоров'я (слабкість зору, слуху, погана координація рухів тощо). Цей факт підтвердили респонденти під час відповіді на запитання «Що заважає вам вступити до Університету третього віку?». Так, 83% відповіли, що стан здоров'я, який найбільше заважає відвідувати заняття, це: поганий зір (53%), проблеми з пам'яттю (21%), глухота (4%), утруднена мова (16%), погана координація рухів (6%). Тому можна припустити, що фізичні властивості (проблеми зі здоров'ям) людей похилого віку як споживачів освітніх послуг надають певний вплив як на процес споживання, так і на поведінкові властивості людей похилого віку як споживачів і тому повинні враховуватися при організації та планування навчального процесу та вибір форм. Оцінюючи становище людей похилого віку в суспільстві, не можна не помітити, що багато їхніх проблем пов'язані з соціальною ізоляцією і нездатністю швидко адаптуватися до постійних змін. Геронтогенез має величезний потенціал для вирішення проблеми соціальної адаптації представників старшого покоління та їхньої ресоціалізації в цілому. Ресоціалізація, як із етапів соціалізації особистості, відбувається у процесі засвоєння нових цінностей, норм, ролей і правил поведінки замість старих. У найбільш загальній формі ресоціалізація відбувається щоразу, коли ми дізнаємося щось, що відповідає нашому попередньому досвіду [12, с. 83].

Ресоціалізація літньої людини як безперервний процес особистісного розвитку та саморозвитку органічно пов'язана із соціальною адаптацією, яка може мати як активну, так і пасивну форми. У нашому випадку йдеться про адаптацію літньої людини до нових соціальних ролей та умов життя. В умовах Університету третього віку як соціального інституту відбувається формування адаптивного середовища життєдіяльності людини похилого віку. Виявлено, що

98% студентів Університету третього віку почуваються комфортно, тобто це адаптивне середовище для них сприятливе. Це дозволяє розглядати адаптацію як із основних соціально-психологічних механізмів ресоціалізації особистості, як процес пристосування особистості до виконання певної ролі, готовності до споживання нових товарів та послуг. Аналіз теоретичних досліджень дозволяє виділити кілька форм, у яких здійснюється адаптація.

Проаналізувавши відповіді респондентів на запитання «Ви навчайтесь в Університеті третього віку, тому що...» приходимо до висновку, що студенти розподілилися за формами адаптації до нових умов життя таким чином: повністю підкоряться вимогам середовища без його критичного аналізу (форма пристосування) - 6 % (відповів «Щоб заповнити вільний час»); були змушені підкоряться вимогам середовища (форма конформізму) – 5% (відповіли: «Вчаться, тому що цього вимагають родичі»); свідомо та добровільно прийняли норми та цінності навколишнього середовища на основі особистої солідарності з ними (форма асиміляції) – 89% (відповіли «Що їм цікаво та корисно в житті»). Отже, можна стверджувати, що процес споживання освітніх послуг літніми людьми у ВНЗ третього віку як корелює з культурним чинником, впливає спосіб життя і поведінка споживачів освітніх послуг, а й виступає безпосереднім регулятором соціального розвитку. відносин та поведінки людей похилого віку, спонукаючи останніх активізувати свою діяльність. Ступінь адаптації до періоду пізньої дорослості залежить від того, якою мірою людина змогла переключитися на нові форми діяльності, знайти напрями та галузі, в яких вона може активно реалізовувати свою соціальну роль [12, с. 82].

На запитання «Чому ви ходите до Університету третього віку?» 94% респондентів відповіли, що ходять спілкуватися з друзями, навчатися, бо їм це цікаво. Отже, основними факторами, що впливають на активність людей похилого віку, є багатий життєвий досвід, вільний час, активне дозвілля, бажання ділитися своїми знаннями та вміннями, прагнення бути затребуваними. Дослідження показують, що чим інтенсивніше людина працює творчо, тим

довше її розум залишається активним і перевершує інших за інтелектуальними **МОЖЛИВОСТЯМИ**.

Як ми вже з'ясували, участь в освітніх програмах для людей похилого віку допомагає їм відмовитися від пасивної споживчої поведінки та стимулює активність, активність, творчість. Освіта в літньому віці сприяє задоволенню основних емоційних, пізнавальних, соціальних потреб, дозволяє відчувати корисність суспільству, приналежність до групи, повагу з боку інших та самоповагу, що дозволяє брати на себе відповідальність.

2.3. Перспективи розвитку університетів третього віку

Освіта людей похилого віку на сучасному етапі розвитку українського суспільства набуло особливого значення; її важлива роль полягає в ресоціалізації людей похилого віку: зміні ціннісно-нормативної системи діяльності та кардинально новому сприйнятті дійсності. Зміст і стан людей похилого віку залежить не тільки від соціально-політичної, соціально-економічної, а й значною мірою від соціокультурної детермінації. За даними дослідження Всесвітньої організації охорони здоров'я, Україна посідає **перше місце у світі** щодо поширеності депресії, особливо серед людей пенсійного віку. Вихід на пенсію — один із найбільш критичних моментів у житті літньої людини, яка тягне за собою суттєві зміни в умовах та способі життя. На думку експертів Оксфордського центру когнітивної терапії, освіта є ефективним засобом профілактики депресії у людей похилого віку. Участь у освітньому процесі допомагає людині йти в ногу з часом, тренувати пам'ять, розвивати інтелект [30, с. 198].

Освіта людей похилого віку є показником рівня розвитку культурного, морального та науково-технічного потенціалу країни.

1. На етапі розвитку науки освіту людей третього віку (геронтогенез) розглядається як складова частина освіти протягом усього життя, форма соціокультурної самореалізації людини третього віку, соціальне явище. Її розвиток визначається процесами глобалізації та інтеграції, демографічними

факторами, комплексом внутрішніх та зовнішніх політичних, соціально-економічних та освітніх потреб дорослих та суспільства.

2. Посилення ролі освіти та навчання людей похилого віку обумовлює необхідність формування відповідної освітньої політики, спрямованої на підтримку освіти різних категорій, у тому числі людей похилого віку.

3. Метою освітньої політики щодо навчання людей похилого віку є створення умов для заохочення та навчання даної категорії людей з урахуванням їх потреб та вікових психофізіологічних особливостей.

4. Навчання кожному етапі розвитку та формування особистості має свої особливості, а специфіка і найефективніші методи визначаються віковим періодом, у якому перебуває людина.

5. Політика щодо людей похилого віку в Україні, яка здебільшого спрямована на забезпечення необхідних потреб, має поступово переорієнтуватися на розширення прав та можливостей людей похилого віку, як того вимагають принципи «активного старіння».

6. Університети третього віку є одним із інститутів реального втілення ідеї освіти людей похилого віку, покликаною підвищити їх роль у суспільстві. В Україні державні соціальні структури, починаючи з 2008 року, розпочали реалізацію цілей Мадридського міжнародного плану дій щодо проблем старіння населення, приєднавшись до проекту «Університети третього віку». Їхньою метою була робота з подолання песимістичних настроїв серед літнього населення.

«В Україні освіті людей третього віку зараз приділяється дедалі більше уваги, проте її інституціоналізація та розвиток гальмуються сукупністю певних факторів, найбільш значущими з яких є: неможливо реалізувати на практиці відповідні заходи щодо освіти людей похилого віку; – відсутність організаційно-координаційної структури геронтології, що полегшує координацію освітніх проектів та програм навчання людей похилого віку; - Відсутність відповідної навчально-методичної літератури; - відсутність системи підготовки менеджерів, андрагогів, герогогів та інших фахівців геронтологічної

освіти; - евришені питання фінансування. Окрема проблема полягає в тому, що державні службовці, соціальні працівники, психологи, медичні працівники не завжди мають відповідну кваліфікацію при роботі з людьми похилого віку. Саме цим пояснюється нерозвиненість апаратів соціальної ролі людей третього віку у освітній діяльності, відсутність конкретних технологій, соціально-геронтологічних прийомів виховної роботи з цією категорією людей. Практично повністю відсутні наукові дослідження з проблеми геронтогенезу та його впливу на людей похилого віку» [30, с. 199].

Щоб з'ясувати, які освітні інтереси є для респондентів найбільш пріоритетними, ми поставили запитання «Які теми для вивчення вам були б найцікавішими?», внаслідок чого з'ясувалося, що теми, пов'язані зі здоров'ям, є пріоритетними для похилого віку; здоровий спосіб життя (65,5%), декоративно-ужиткове мистецтво (18,2%), психологія (8,3%), комп'ютерна освіта (8%). Для студентів пріоритетними темами стали ті, які поглиблюють професійні знання (55%), на другому місці – психологія особистих відносин (15%), ІТ-технології (15%), на третьому місці – дизайн (5%), мистецтво (3,6%).), політика та право (6,4%).

При вивченні потреби у саморозвитку (за методикою «Діагностика реалізації потреб у саморозвитку») у обох груп респондентів встановлено, що в першій групі (ДН) саморозвиток розвиток на даний момент зупинився у 20% респондентів, у 50% - відсутня сформована система саморозвитку і лише 30% респондентів активно реалізують потребу у саморозвитку. У той самий час у другій групі респондентів (студентська молодь) лише 13% людей немає розвиненої системи саморозвитку, 87% активно усвідомлюють необхідність саморозвитку, зупинку у саморозвитку. розвитку у цій групі не виявлено. Порівнюючи отримані результати, можна дійти невтішного висновку, що пріоритетні інтереси у навчанні змінюються із віком: для людей похилого віку першому місці стоїть здоров'я, молодих – першому місці поглиблення професійних знань. Мотивацією освітньої діяльності для людей похилого віку є спілкування та подолання соціальної ізоляції, а для молоді – набуття нових

знань та творча самореалізація. При цьому всі респонденти виявили інтерес до неформального навчання та оцінили його як можливість для саморозвитку та набуття нових перспектив.

В Україні існує гостра необхідність розробки теоретично обґрунтованих, практично змістовних та переконливих концептуальних підходів до організації системи безперервної освіти. Необхідно проаналізувати діяльність існуючої сфери нетрадиційних видів та форм освітньої діяльності у національному масштабі. Це дозволить виявити специфіку неформальної пізнавальної та навчальної діяльності різних груп дорослих, мотиваційні характеристики та механізми самоорганізації цієї діяльності. Повноцінне входження України в єдиний освітній простір можливе лише шляхом інвестицій у людський капітал, і концепція безперервної освіти є одним із важливих кроків у цьому напрямі [44, с. 51].

Отже, користь освіти для людей похилого віку очевидна. Навчальна діяльність - це, перш за все, спосіб відстрочити зниження психічних функцій, пам'яті та психічних розладів і, відповідно, можливість суттєво покращити якість життя у подальшому житті. Оскільки якість життя є невід'ємним компонентом успішного старіння, освіту в похилому віці можна вважати необхідною умовою успішного старіння. Значним досягненням розвинених суспільств стала ідея розвитку особистості життя і, формування концепції успішного старіння, складовою якої є освітня діяльність. Аналіз дозволяє зробити висновок, що навчальна діяльність людей похилого віку є важливою умовою успішного старіння, оскільки сприяє збереженню їх пізнавальних здібностей та розумової активності, підвищенню адаптаційних функцій та соціальної взаємодії [30, с. 198].

Потреба в освіті людей похилого віку впливає з необхідності адаптації до швидкоплинних умов життя, які включають зміни в економічній, соціальній і культурній сферах суспільного розвитку. Успішне старіння, безумовно, пов'язане з якістю життя людини в літньому віці, яке є одним із головних факторів розвитку суспільства. Освіта в літньому віці заснована на результатах

досліджень у галузі геронтології, які доводять позитивний вплив інтелектуального, емоційного та духовного розвитку на якість життя людини та на розширення її можливостей зробити свій внесок у життя суспільства.

ВИСНОВКИ

Вирішення проблем літніх людей у сфері захисту їх прав, підтримка, залучення до активної громадської діяльності, використання їх досвіду та професійних знань принесуть значну користь як суспільству, так і державі загалом. Так, люди похилого віку — найактивніша частина населення у будь-яких реформах та політичних зрушеннях, на відміну від середнього віку, більш дисципліновані споживачі послуг, активні формувачі громадської думки, основа стабільності держави. Тому важливо забезпечити шляхи ефективної та швидкої адаптації людей похилого віку до нових умов життєдіяльності після виходу пенсію. Ці способи можуть бути: різні форми неформальної освіти, дозвоільні об'єднання, соціальний туризм, волонтерська діяльність та ін.

Надалі розвитку потребують питання переорієнтації соціальної політики на інтеграційні програми для людей похилого віку, соціальні програми підтримки сімей, які здійснюють догляд за маломобільними літніми людьми; вирішення проблеми підготовки геронтологів, геронтопсихологів, герогогів та інших фахівців для надання кваліфікованої допомоги людям похилого віку.

Соціальні проблеми людей похилого віку сьогодні перебувають у центрі уваги багатьох соціальних інститутів: сім'ї, держави, суспільства, соціальних і наукових програм, і проектів, вкладених у забезпечення прийняттого рівня життя людей похилого віку. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває проблема аналізу наукових підходів до визначення категорії «старі». Саме такі клієнти зростають кількісно. Пенсійна реформа збільшила пенсійний вік, що визначило переміщення граничного віку. Це визначення також має безліч особливостей, аналітичних критеріїв та характеристик.

«Університет третього віку» як додаткова освіта для людей похилого віку набуває все більшого значення у світі. Це дозволяє не лише підвищити свою самооцінку, а й відкрити перспективи професійного та особистісного самовдосконалення та продовжувати приносити користь суспільству. Специфіка освіти людей похилого віку полягає в тому, що його контингент складають люди, що поєднують освітню діяльність з особистим життєвим досвідом. Але

традиційні постулати педагогічної теорії, форми та методи навчання не можуть бути втілені у цьому виді освіти. Тому подальшого наукового обґрунтування потребує система підготовки фахівців із соціальної роботи та освіти дорослих зі студентами «Університету третього віку».

Сьогодні дедалі більшої популярності набуває теорія «людського капіталу», згідно з якою витрати на освіту розглядаються як інвестиції в майбутнє. Останні відбивають якість виховання, рівень освіти, професіоналізм, ерудицію, цінність життєвого досвіду піддослідних. Освітні програми для людей похилого віку мають величезний потенціал для вирішення проблеми соціальної адаптації представників старшого покоління, їх ресоціалізації в цілому, зокрема, вони можуть надавати як прямий вплив на їх адаптаційні здібності (навчання різним навичкам, необхідним у повсякденному житті), так і непрямі, що полягають у формуванні умов, сприятливих для процесів адаптації до соціальних змін, процесів старіння та стану старості (отримання нових знань, організація дозвілля, розширення кола спілкування, самореалізація тощо). Тому конкретний вибір особистості процесі споживання освітніх послуг залежить як від колишніх соціальних умов (сформованості смаків, нахилів, звичок), і від майбутнього і практичного прогнозування, від практичного ставлення до нової соціальної ролі. Цей вибір відображає соціальну позицію та характеризує певний соціальний та економічний капітал літньої людини.

За результатами нашого дослідження, інформація, яку студенти Університету третього віку отримують на заняттях, стає не лише предметом спілкування з друзями, близькими та іншими людьми, а й спонукає ділитися враженнями, стає предметом обговорення, дозволяє люди похилого віку будуть почуватися впевнено в новій економіці, політичний, інформаційний та соціальний простір. Багато слухачів відзначають задоволення інтелектуальних потреб, підвищення розумової активності, розвиток пам'яті та інтелектуальних здібностей, розширення пізнавальних інтересів, поглиблення знань про суспільство, активізацію самостійної пізнавальної діяльності. Використання нових технологій виховної роботи з людьми похилого віку в системі

соціального обслуговування стає актуальним. Таким прикладом могла б стати організація освітньої діяльності для людей похилого віку в Університеті третього віку.

Емпіричні дослідження довели, що активізація людей похилого віку в освітній діяльності сприяє їхній ресоціалізації, а, отже, і зміні споживчих практик і споживчої поведінки в цілому. Ця діяльність, на наш погляд, впливає на підтримку активності, що призводить до розвитку особистості.

75	https://www.inforum.in.ua/docs/202101150801418.pdf	0.17%
76	http://ephsheir.phdpu.edu.ua/bitstream/handle/8989898989/2580/%d0%a1%d0%bb%d0%be%d0%b2%d0%bd%d0%bf	5 джерел 0.07%
77	https://ksptsr.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/71/2023/02/posibnyk-srzhk.pdf	0.17%
78	http://www.ndu.edu.ua/storage/2023/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D0%BC%D0%B0%...	0.16%
80	https://studfile.net/preview/8119102	8 джерел 0.15%
81	http://dspace.puet.edu.ua/bitstream/123456789/5887/1/%d0%97%d0%b2%d1%96%d1%82%20%d0%bf%d1%80%d0%b	6 джерел 0.15%
82	https://fspo.udpu.edu.ua/wp-content/uploads/2023/01/%D0%A1%D0%B0%D0%BB%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D0%B...	0.15%
83	https://elib.nakkim.edu.ua/bitstream/handle/123456789/1818/%d0%94%d0%be%d1%86.%d0%9a%d1%83%d0%b7%d1%8c...	0.14%
84	http://dspace.puet.edu.ua/bitstream/123456789/5828/1/%d0%9c%d0%90%d0%a2%d0%95%d0%a0%d0%86%d0%90%	2 джерела 0.07%
85	https://core.ac.uk/download/pdf/296366992.pdf	2 джерела 0.14%
86	http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/30024/1/Konf_Strategii.pdf	8 джерел 0.14%
87	http://customs-admin.umsf.in.ua/archive/2016/1/1_2016.pdf	0.07%
89	http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/316497/27527/1/%D0%9F%D0%B0%D0%BD%D1%86%D1%8C%D0%BE.pdf	0.12%
91	https://www.kspu.edu/DInternatRelations/InternationalProjects2/3GDigitalization.aspx?lang=uk	0.11%
94	http://elkniga.info/book_328_glava_4_VSTUP.html	0.09%
95	http://www.soippo.edu.ua/images/%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%84%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BD%D1%86%	3 джерела 0.09%
96	https://dspace.pdau.edu.ua/server/api/core/bitstreams/074528ba-b429-4b95-9b9a-d6dd7cfef1bd/content	27 джерел 0.09%
97	http://www.socinform.vn.ua/index.php/tertsentry/58-m-koziatyn	4 джерела 0.09%
98	https://ei-journal.com/index.php/journal/issue/download/issue63/63-2017	2 джерела 0.09%
99	https://studfile.net/preview/9218389	5 джерел 0.08%
100	https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/4796/1/Shkroba.doc	22 джерела 0.08%
101	https://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/57010/1/%d0%92%d0%be%d0%bb%d0%be%d1%88%d0%b8%d0%bd%d0%b0%	29 джерел 0.08%

124 <http://dissertation.org.ua/080011/09inle>

0.07%

Джерела з Бібліотеки

77

6	Студентська робота	ID файлу: 1016161135	Навчальний заклад: Open International University of Hu	31 Джерело	1.5%
14	Студентська робота	ID файлу: 1004245824	Навчальний заклад: Open International University of Hu	7 Джерело	0.78%
21	Студентська робота	ID файлу: 1016147629	Навчальний заклад: Open International University of Hu	6 Джерело	0.63%
26	Студентська робота	ID файлу: 1015908159	Навчальний заклад: Open International University of Hu	2 Джерело	0.51%
30	Студентська робота	ID файлу: 1013803176	Навчальний заклад: Open International University of Human Deve...		0.47%
31	Студентська робота	ID файлу: 1016159620	Навчальний заклад: Open International University of Hu	2 Джерело	0.46%
35	Студентська робота	ID файлу: 1004245802	Навчальний заклад: Open International University of Human Deve...		0.35%
62	Студентська робота	ID файлу: 1016154782	Навчальний заклад: Open International University of Human Deve...		0.21%
65	Студентська робота	ID файлу: 1013509171	Навчальний заклад: Open International University of Human Deve...		0.21%
72	Студентська робота	ID файлу: 1004245827	Навчальний заклад: Open International University of Human Deve...		0.12%
79	Студентська робота	ID файлу: 1015946441	Навчальний заклад: Open International University of Hu	8 Джерело	0.16%
88	Студентська робота	ID файлу: 1013143559	Навчальний заклад: Open International University of Human Deve...		0.13%
90	Студентська робота	ID файлу: 1011552528	Навчальний заклад: Open International University of Human Deve...		0.12%
92	Студентська робота	ID файлу: 1015776619	Навчальний заклад: Open International University of Human Deve...		0.11%
93	Студентська робота	ID файлу: 1015635135	Навчальний заклад: Open International University of Hu	10 Джерело	0.1%
125	Студентська робота	ID файлу: 1014301462	Навчальний заклад: Open International University of Hu	3 Джерело	0.07%

Цитати

Цитати

12

- 1 «На сьогоднішній день найбільш сприятливі умови для людей похилого віку створені в Норвегії, Швеція та Швейцарія знаходяться на другому та третьому місцях відповідно, а Україна посідає у цьому списку 82-е місце (за даними ООН за 2014 рік). Звичайно, держава повинна займатися людьми похилого віку і створювати відповідні умови для їх забезпечення, але не всі проблеми можна вирішити на державному рівні. Багато соціальних проблем можуть бути вирішені на рівні співтовариства, що залежить від його самоорганізації та суспільної позиції по відношенню до людей похилого віку. Не менш важливими є сім'я, рольові позиції в сім'ї, зовнішні зв'язки. Однак процес адаптації людини чи не найбільшою мірою залежить від внутрішнього настрою літньої людини, її настрою на майбутнє, особистісного рівня взаємодії з іншими людьми, його мотиваційної сфери, потреб, самооцінки та інших 9 особистісних якостей. фактори. Тому так важливо сформувати внутрішню готовність людини похилого віку до виходу на пенсію»
- 2 «зв'язує людей похилого віку, що створює особливу близькість між ними і в той же час відокремлює їх від інших вікових когорт»
- 3 «Перспективною адаптивною формою дозвілля людей похилого віку є соціальний туризм, який не вимагає значних інвестицій і може бути доступний різним категоріям людей похилого віку. Йдеться про такі види, як зелений чи сільський туризм, екологічний туризм. Маршрути цієї туристичної діяльності можуть бути розроблені відповідно до потреб та запитів літніх людей та відповідати їх фізичним та матеріальним можливостям. Дуже важлива профілактична та рекреаційна роль туризму в період адаптації до нових соціальних умов. Туризм активно впливає поліпшення здоров'я, оскільки є чинником протидії гіпокінезії (сидячому способу життя). Фізична активність збільшує життєві можливості людей похилого віку, зберігає впевненість у собі, наповнює їх оптимізмом»
- 4 «Волонтерство сьогодні набуває широкого поширення та залучає різні верстви населення, які можуть надати добровільну безоплатну допомогу. Досвід, знання, інтелектуальні та духовні ресурси людей похилого віку можуть стати незамінними у різних сферах волонтерської діяльності - від консультативної до виробничої. Тому активна участь у різних недержавних громадських об'єднаннях є альтернативою трудовій діяльності людей похилого віку. Крім того, створення самоорганізованих груп взаємодопомоги людей похилого віку є важливим ресурсом соціальної допомоги самотнім та інвалідам. На сьогоднішній день таким громадським об'єднанням людей похилого віку в Україні є організація «Турбота про людей похилого віку в Україні», діяльність якої спрямована на підтримку літніх людей та вирішення їхніх соціальних проблем»
- 5 «розвиток особистості в старості є продуктом ранньої поведінки і поточного стану речей; процес пошуку сенсожиттєвих орієнтацій, у якому смерть як вінець життя втрачає свою квінтесенцію. Дослідження та повсякденна практика показують, що існують деякі характерні особливості способу життя та поведінки літньої людини. Насамперед втрачається соціальна повнота життя, обмежується кількість і якість зв'язків із суспільством, іноді виникає самоізоляція від соціального середовища. Саме в цьому віці відбувається втрата друзів та сім'ї. Ідуть старі друзі, діти починають жити своїм життям, часто окремо від людей похилого віку батьків. Всі ці моменти можуть приректи літню людину на самотність. Вона позбавлена можливості спілкуватися, отримувати посильну допомогу, постійно рухатися та діяти. Відсутність соціальних контактів призводить до зниження ентузіазму до життя. Таким чином, психологічний захист постає як властивість особистості, що дозволяє людині організувати тимчасову психічну рівновагу. Але для людей похилого віку іноді такий захист приносить негативний ефект, оскільки призводить до прагнення уникнути нової інформації та інших життєвих обставин, відмінних від стереотипів»
- 6 «Основними причинами нервової напруги і стресових станів у літніх людей є ритм життя, що змінився, і різке звуження кола спілкування. Нерідко ухилення від активної роботи призводить до того, що людина похилого віку замикається в собі і навіть починає уникати спілкування з близькими, вважаючи, що вони не зможуть його зрозуміти. Саме тому самотність стає сильним потрясінням для багатьох людей похилого віку. Самотність сприймається як нерозуміння та байдужість з боку оточуючих. Відповідно, у багатьох людей похилого віку розвивається гострий внутрішньоособистісний конфлікт і когнітивний дисонанс, при якому вони перестають сприймати старість як продуктивну частину життя. У період старіння трудова діяльність перестає бути ведучою, людина відчуває падіння свого соціального статусу, що призводить до формування у людини похилого віку високого рівня тривожності, що стає причиною погіршення самопочуття»

- 7 «У зв'язку з бурхливим розвитком безперервної освіти в усьому світі і особливо в розвинених країнах сьогодні виділяють три основні форми освіти: формальна освіта - початкова, загальна середня освіта, середня професійна освіта, вища освіта, післядипломна освіта (послідипломна та післядипломна освіта), докторантура)), підвищення кваліфікації та перепідготовка фахівців та керівників з вищою та середньою професійною освітою в інститутах, факультетах та на курсах підвищення кваліфікації та професійної перепідготовки; неформальна освіта - курси професійно-орієнтованого та загальнокультурного навчання в освітніх центрах, різноманітні курси інтенсивного навчання, семінари, майстер-класи; інформаційна освіта - загальний термін для освіти поза стандартним освітнім середовищем - індивідуальна пізнавальна діяльність, що супроводжує повсякденне життя, 19 реалізується через власну діяльність особистості у навколишньому культурно-освітньому середовищі; спілкування, читання, відвідування закладів культури, подорожі, ЗМІ тощо»
- 8 «Отримання нових знань дозволяє учням 3-го віку реалізувати свої здібності та бути самостійними. Освіта людей третього віку (геронтогенез) сприймається як складова освіти протягом усього життя, форма соціокультурної самореалізації людини третього віку, соціальне явище. Її розвиток визначається процесами глобалізації та інтеграції, демографічними факторами, комплексом внутрішніх та зовнішніх політичних, соціально-економічних та освітніх потреб дорослих та суспільства. Освіта людей похилого віку слід розуміти як фактор здорового довголіття, активного старіння, спосіб подолання соціальної ізоляції після виходу на пенсію, можливість наповнити життя новим змістом, завести нові контакти, тобто продовжити свою соціальну активність. Принципи геронтологічної освіти спрямовані на розширення кола учасників освіти, збільшення ресурсів такої освіти та зміну поглядів на старість та процес старіння як серед учнів третього віку та педагогів, так і у всьому суспільстві загалом»
- 9 «В останні десятиліття США склалися різні моделі старіння, ядром яких є якість життя в літньому віці, зокрема модель успішного старіння, активного старіння, здорового старіння, позитивного старіння. Вони є результатом досліджень у різних галузях науки, які акцентують увагу на тому, що за допомогою діяльності (фізичної, розумової, соціальної) людина може уповільнити процес старіння, а не концентруватися на занепаді, втраті та погіршенні функцій організму, а також від залежності, яка із віком посилюється. Ці моделі старіння, розроблені та прийняті в Сполучених Штатах в останні десятиліття двадцятого століття, продемонстрували потенціал трансформації західних суспільств від глибоко укоріненої позиції щодо старіння та старості як періоду деградації та уникнення суспільного життя та залежності від медико-соціального обслуговування із загальноприйнятими підходами до старості як етапу життєвого циклу людини, який може бути активним та змістовним, а літні люди відповідно є рівною віковою групою (за можливостями та здібностями). Слід зазначити, що ця позиція знайшла підтримку на політичному та державному рівнях, оскільки проблема старіння населення вимагала пошуку творчих шляхів скорочення бюджетних видатків на соціальну підтримку людей похилого віку. Багаторічні дослідження в галузі геронтології довели, що освітні програми для людей похилого віку є ефективним і недорогим способом залучити людей похилого віку в діяльність, яка дає найбільші шанси максимізувати їх незалежність і самозабезпеченість у літньому віці»
- 10 «У жовтні 2009 року з ініціативи Університету Альфреда Нобеля та за підтримки Дніпропетровської міськради було створено спільний соціальний проект для людей похилого віку міста. Протягом 7 років цей проект реалізовувався викладачами та співробітниками університету. Альфреда Нобеля разом із соціальними службами міста. За цей час студентами Університету третього віку вже стали понад 2000 пенсіонерів міста. Вони змогли не тільки знову відчути себе студентами на лекціях з економіки, права, психології, культурології тощо, але й опанувати комп'ютерну грамотність, відвідувати виставки в музеях та художніх галереях, самостійно створювати барвисті свята, освоювати дихальні вправи та чинити опір захворюванням. Важливою складовою розвитку цього проекту в Україні стали зустрічі студентів із провідними діячами органів влади, культури та соціального захисту, під час яких відбувся творчий діалог»
- 11 «Вчать, тому що цього вимагають родичі»
- 12 «В Україні освіті людей третього віку зараз приділяється дедалі більше уваги, проте її інституціоналізація та розвиток гальмуються сукупністю певних факторів, найбільш значущими з яких є: неможливо реалізувати на практиці відповідні заходи щодо освіти людей похилого віку; - відсутність організаційно-координаційної структури геронтології, що полегшує координацію освітніх проектів та програм навчання людей похилого віку; - Відсутність відповідної навчально-методичної літератури; - відсутність системи підготовки менеджерів, андрагогів, герогогів та інших фахівців геронтологічної освіти; - евірішені питання фінансування. Окрема проблема полягає в тому, що державні службовці, соціальні працівники, психологи, медичні працівники не завжди мають відповідну кваліфікацію при роботі з людьми похилого віку. Саме цим пояснюється нерозвиненість апаратів соціальної ролі людей третього віку у освітній діяльності, відсутність конкретних технологій, соціально-геронтологічних прийомів виховної роботи з цієї категорією людей. Практично повністю відсутні наукові дослідження з проблеми геронтогенезу та його впливу на людей похилого віку»